

**BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET**
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Vejledning til psykologi B, valgfag

August 2023

Vejledning til psykologi B,
August 2023

2023

ISBN nr. [xxx xxx xxx] (web udgave)

Design: Center for Kommunikation og Presse

Denne publikation kan ikke bestilles.

Der henvises til webudgaven.

Publikationen kan hentes på:

www.uvm.dk

Børne- og Undervisningsministeriet

Departementet

Frederiksholms Kanal 21

1220 København K

Indhold

Indledning.....	5
1 Identitet og formål	6
1.1 Identitet.....	6
1.2 Formål.....	6
2 Faglige mål og fagligt indhold	8
2.1 Faglige mål	8
2.2 Kernestof	10
2.2.1 Eksempler på inddragelse af kernestof i tematiske forløb.....	11
2.2.2 Socialpsykologi	11
2.2.3 Udviklingspsykologi.....	12
2.2.4 Kognition og læring.....	13
2.2.5 Personlighed og identitet.....	14
2.2.6 Psykologisk metode.....	16
2.3 Supplerende stof.....	16
2.4 Omfang	19
3 Tilrettelæggelse	21
3.1 Didaktiske principper.....	21
3.2 Arbejdsformer	22
3.3 It.....	24
3.4 Samspil med andre fag.....	25
3.4.1 Særligt for psykologi B som tilvalg til C.....	27
4 Evaluering.....	28
4.1 Løbende evaluering	28
4.2 Prøveform	29
4.2.1 Synopsis.....	31
4.2.2 Eksaminators rolle.....	31
4.2.3 Censors rolle	32
4.2.4 Undervisningsbeskrivelsen.....	32

4.3	Bedømmelseskriterier.....	32
4.3.1	Oversigt over karakterskalaen	33
4.3.2	Eksempel på karakterbeskrivelser for mundtlig prøve.....	34

Indledning

Vejledningen præciserer, kommenterer, uddyber og giver anbefalinger vedrørende udvalgte dele af læreplanens tekst, men indfører ikke nye bindende krav. Citater fra læreplanen er anført i citationstegn.

Følgende ændringer er foretaget i vejledningen 2023:

- *Der er foretaget sproglige rettelser og justeringer.*
- *Det er uddybet, hvad der ligger i at formulere en problemstilling i aktuelt stof (2.1).*
- *Det er uddybet, hvad der ligger i det faglige mål om at demonstrere viden om psykologis identitet og metoder (2.1).*
- *Der er tilføjet nye eksempler på temaforløb (2.2.1).*
- *Der er tilføjet et afsnit om undervisningsbeskrivelsen (afsnit 4.2.4).*

1 Identitet og formål

1.1 Identitet

”Psykologi er videnskaben om, hvordan mennesker sanser, tænker, lærer, føler, handler og udvikler sig universelt og under givne livsomstændigheder som et resultat af samspillet mellem psykologiske, sociale, kulturelle og fysiologiske faktorer. Undervisningsfaget psykologi bygger på viden og metoder fra den videnskabelige psykologis forskning inden for de naturvidenskabelige, samfundsvidenskabelige og humanistiske områder og sikrer hermed faglig dybde og muligheder for fagligt samspil. Resultaterne fra forskningen anvendes i mange forskellige sammenhænge til at opnå en forståelse af de vilkår, muligheder og udfordringer, mennesker møder personligt og i fællesskaber, både lokalt og globalt. Psykologi bygger historisk på filosofisk og videnskabelig teoridannelse. Faget giver eleverne kundskaber i teoretiske og empiriske forhold omkring udvikling af psykologisk viden samt færdigheder i at anvende denne viden i konkrete sammenhænge. Endvidere udvikler faget evnen til kritisk anvendelse af psykologisk viden på aktuelle psykologiske problemstillinger, hvorved elevernes forståelse, holdninger og handlemuligheder kvalificeres”.

Psykologi i gymnasiet er et videns- og dannelsesfag, der afgrænser sig fra terapi og psykiatri. Psykologis genstandsfelt er levende mennesker i al deres kompleksitet under forskellige livsomstændigheder og afgrænser sig hermed også fra fiktion. Psykologisk viden er baseret på forskning og teoridannelse inden for den moderne videnskabelige psykologi, som ofte er tværvideenskabelig. Psykologi er forankret i både naturvidenskabelige, samfundsvidenskabelige og humanistiske områder, hvilket indebærer, at mennesker studeres i forhold til både psykiske, fysiologiske og sociokulturelle faktorer. Den moderne videnskabelige psykologi er i al væsentlighed empirisk baseret, og der anvendes både kvantitative og kvalitative metoder. Derfor er en indgående viden om psykologis forskellige metoder og deres anvendelse i forhold til at generere ny viden en del af undervisningen i psykologi B. Psykologiske teorier og begreber udgør sammen med empiriske undersøgelser et solidt fundament for undervisningen sammen med den kritiske tænkning og eksempler på anvendelse af psykologisk viden i praksis. Faget styrker elevernes muligheder for at argumentere på et psykologifagligt grundlag og undgå hverdagspsykologiske betragtninger. Historisk set har psykologi været filosofisk og fortolkende, men den moderne videnskabelige psykologi bygger på en kobling af empiri og teori, hvorfor ældre mere spekulative teorier uden empirisk belæg kun i et mindre omfang kan indgå i undervisningen som en perspektivering til den nyere videnskabelige psykologi og for at fremme forståelsen af udviklingen af psykologi som videnskab over tid. Psykologi tager udgangspunkt i aktuelle problemstillinger, og undervisningen giver ud over kundskaber og viden i faget også færdigheder i at anvende psykologisk viden til at undersøge dem. Hermed får eleverne ikke blot mulighed for en større forståelse af mennesker, men også et fagligt grundlag for selv at tage stilling til og handle i forhold til en bred vifte af psykologiske problemstillinger.

1.2 Formål

”Psykologi B bidrager til uddannelsens overordnede målsætning, ved at eleverne får kundskaber, viden og færdigheder i at undersøge og diskutere psykologiske forhold på et fagligt grundlag. Undervisningen udvikler elevernes selvstændighed og kompetence i at formulere og undersøge konkrete psykologiske problemstillinger kritisk ved hjælp af fagets viden og metoder og sikrer hermed den faglige dybde. Elevernes viden om fagets metoder styrkes gennem elevernes brug af fagets metoder i feltarbejdet. Elevernes almen dannelse og demokratiske forståelse styrkes gennem tilegnelse af kundskaber og viden, der gør dem i stand til at reflektere over psykologiske, almenmenneskelige, sociale, digitale, kulturelle såvel som interkulturelle forhold i den moderne verden. Faget udvikler elevernes forståelse og respekt for menneskers forskellighed på baggrund af køn, personlige, sociale og kulturelle faktorer, hvilket er med til at gøre dem ansvarlige og kompetente til at navigere i en foranderlig og globaliseret verden. Elevernes innovative

kompetencer fremmes gennem arbejdet med at undersøge konkrete virkelighedsnære problemstillinger og diskutere mulige løsninger på et fagligt grundlag. Elevernes studiekompetence udvikles gennem anvendelse af fagets viden, begreber og metoder samt arbejdet med at forholde sig kritisk til psykologisk viden. Psykologi B bidrager ligeledes til udvikling af kompetencer, der gør eleverne i stand til at reflektere over egen studiepraksis og til at indgå i fællesskaber med andre“.

Fagets formål er at udvikle elevernes viden, kundskaber og færdigheder i at undersøge og reflektere over psykologiske forhold på et fagligt grundlag samt forholde sig kritisk til psykologisk viden, herunder psykologiske metoder, fagets teoridannelser og teoriernes forklaringsværdi. Desuden omfatter undervisningen eksempler på anvendelse af psykologisk viden i praksis. Eleverne trænes gennem undervisningen systematisk i at kunne finde og formulere konkrete psykologiske problemstillinger i aktuelt stof, samt udvælge og anvende relevant psykologifagligt stof til at undersøge dem.

Psykologi B har et almendannende formål, idet eleverne gennem faget opnår erkendelse af menneskets kompleksitet og forankring i kultur, hvilket bidrager til udvikling af mellemmenneskelig forståelse og respekt for andre samt globale kompetencer. Gennem det faglige arbejde udvikles elevernes viden om menneskers følelser, tanker og handlinger på et fagligt og videnskabeligt grundlag, og de opnår hermed den nødvendige viden og kompetence til at kunne diskutere, hvordan miljømæssige, individuelle, kulturelle og biologiske forhold påvirker mennesker på forskellige måder, også i forhold til at leve i en moderne og globaliseret verden. For eksempel er den del af psykologien, der beskæftiger sig med kultur og kulturelle forskelle med til at give eleverne viden om, hvordan man kan belyse problemstillinger som integration, kønsforskelle, fordomme, kriminalitet og socioøkonomiske forhold i et psykologisk perspektiv som et supplement til andre fags forklaringsmodeller. Ligeledes bidrager Psykologi B til at udvikle elevernes kompetencer i forhold til at kunne diskutere centrale problemer i nutiden såsom moderne mediers indflydelse på mennesker, eksempelvis i form af mediernes betydning for kognitive processer, digital mobning eller dannelsen af sociale fællesskaber. Arbejdet med konkrete psykologiske temaer kan kobles til udvikling af innovative kompetencer i projektførelse, hvor eleverne får mulighed for selvstændigt at formulere og undersøge konkrete problemstillinger fagligt i samarbejde med andre.

Psykologi B har desuden et studieforberedende formål, idet fagets udgangspunkt i den moderne, videnskabelige psykologi, såvel som det indgående arbejde med teoretisk stof, metoder og feltarbejde giver eleverne indsigt i videnskabsteoretiske forhold. Koblingen mellem teori og praksis sker gennem anvendelsen af den faglige viden i konkrete sammenhænge og mulighederne for at diskutere dette kritisk. Desuden giver det faglige arbejde indsigt i forhold omkring kognition og læring, hvilket bidrager til elevernes forståelse og refleksioner vedrørende egen læring og studiepraksis samt til at indgå i læringsfællesskaber med andre.

2 Faglige mål og fagligt indhold

2.1 Faglige mål

De faglige mål beskriver de psykologifaglige kompetencer, eleverne kan opnå som et resultat af den gennemførte undervisning. Kernestoffet angiver det faglige indhold, som undervisningen skal adressere i de tematiske forløb, og det supplerende stof på psykologi B åbner både mulighed for toning af kerne-stof i forhold til uddannelsen samt mulighed for gennem det supplerende stof at inddrage særlige områder af den anvendte psykologi i kombination med kernestoffet. Når undervisningens tilrettelægges, skal man være opmærksom på, at det er de faglige mål, der styrer planlægningen, og at kernestoffet med det supplerende stof derfor skal ses som midlet til at nå de faglige mål. Det vil være naturligt at lade faglige mål indgå i forbindelse med formativ evaluering.

I det følgende vil de enkelte faglige mål blive uddybet enkeltvis. Læreplanen siger, at: *eleverne skal kunne:*

- *"demonstrere et indgående kendskab til fagets stofområder, primært i forhold til det normalt fungerende menneske"*

Eleverne skal vise, at de har opnået et indgående kendskab til kernestoffet i overensstemmelse med den vægtning, der er foretaget inden for de forskellige kernestofområder og vise, at de er i stand til stor faglig fordybelse. Ved det normalt fungerende menneske forstås et menneske, der ikke er psykisk syg ud fra diagnostiske kriterier f.eks. skizofreni eller psykopati. Til gengæld kan stress, sorg og kriser indgå som lidelser, det normalt fungerende menneske kan rammes af. Undervisningen på psykologi B beskæftiger sig primært med det normalt fungerende menneske, men det supplerende stof giver mulighed for at vælge at arbejde med klinisk psykologi, hvor emner som psykiske lidelser, diagnosticering og terapiformer kan indgå i et tematisk forløb.

- *"redegøre for og kritisk forholde sig til psykologisk viden i form af psykologiske teorier, begreber og undersøgelser og kunne forstå dem i en historisk-kulturel kontekst"*

Eleverne skal bringes frem til dels at kunne redegøre for centrale dele af teorier og undersøgelser med en vis dybde, dels kunne forholde sig kritisk til konkret psykologisk viden i forhold til en given problemstilling, f.eks. gennem at vise, at der måske kan gives flere videnskabelige forklaringer på et psykologisk fænomen, eller at det kan undersøges på forskellige måder, f.eks. gennem anvendelse af forskellige metoder. Nyere psykologiske teorier består ofte af mini-teorier, som typisk er empirisk baserede i modsætning til de tidligste teorier i psykologi, der ofte var spekulative. Med psykologiske teorier menes der altså nyere psykologiske teorier, som stadig er udgangspunkt for empiriske undersøgelser og anvendes i praksis. Et eksempel på dette kunne være Banduras teori om self efficacy eller tilknytningsteorien. Den ældre psykoanalytiske udviklingsteori falder uden for rammerne af moderne teori, men den kan evt. bruges sammen med andre ældre teorier til at holde op imod en mere relevant forklaring af det moderne menneske. Man kan også i et mindre videnskabsteoretisk forløb vælge at se på udviklingen af psykologi som videnskab og her trække en lang linje med start i ældre teoridannelse og behaviorismens forsøg på at gøre psykologi til en empirisk baseret videnskab. I forhold til at undersøge etiske problemstillinger i forskningen kunne man inddrage nogle eksempler på uetiske eksperimenter for at diskutere udviklingen frem mod etiske principper for forskning i psykologi, jf. etiske principper for nordiske psykologer, som også Dansk Psykolog Forening er forpligtet på.

- *“formulere konkrete psykologifaglige problemstillinger i aktuelt stof samt udvælge og anvende relevant psykologisk viden fra forskellige kilder, herunder digitale medier, til at undersøge disse problemstillinger og kunne forholde sig kritisk til den anvendte viden på et fagligt grundlag”*

Dette mål illustrerer aktualitetskravet til undervisningen i psykologi. Ved aktuelt stof forstås materiale som f.eks. avisartikler, undersøgelser eller case-materiale, der præsenterer en eller flere psykologiske problemstillinger. Undervisningen fokuserer primært på materiale, der illustrerer nutidige problemstillinger for at skærpe elevernes opmærksomhed på vedkommende og aktuelle psykologifaglige problemstillinger både lokalt og globalt, samt at eleverne kan anvende deres viden til at forklare og diskutere dem. Eleverne skal vise, at de selv kan formulere en problemstilling og udvælge relevant psykologisk viden til at undersøge den. At formulere en problemstilling består i at identificere den i f.eks. et stykke aktuelt stof og formulere den i ord. En problemformulering kan være formuleret som en konstatering eller som et spørgsmål. Formuleringen kan være generel eller handle om den specifikke situation i et bilag. Eksempler på varianter af den samme problemstilling kan derfor være: a) Der er mange faktorer, der kan skabe mønsterbrydere, b) Hvad er de vigtigste faktorer for mønsterbrud hos udsatte børn og unge?, c) Personen i bilaget er blevet mønsterbryder, og d) Hvad har gjort personen i bilaget til mønsterbryder?. Hvis eleven blot nævner et fagbegreb som f.eks. mønsterbrud eller resiliens, har eleven ikke formuleret en egentlig problemstilling. Begreber er ikke i sig selv problemstillinger, men de kan indgå i problemstillinger.

Med *“relevant psykologisk viden”* menes psykologifaglig viden, der giver mening i forhold til den rejste problemstilling og har en vis forklaringsværdi. Der kan også inddrages relevant materiale fra digitale medier. Det faglige mål om, at *“eleverne skal kunne forholde sig kritisk til den anvendte viden på et fagligt grundlag”*, betyder, at eleverne skal kunne vurdere og diskutere brugbarheden af den valgte psykologiske viden i forhold til konkrete problemstillinger. Det kan f.eks. være, om teorier og undersøgelser udført i Vesten umiddelbart kan anvendes til at forklare psykologiske forhold i andre kulturer.

- *“inddrage og vurdere forskellige forklaringer på psykologiske problemstillinger”*

Eleverne skal vise, at der kan være flere mulige forklaringer på en given problemstilling, og at forskellige forklaringer eller forklaringsniveauer måske kan supplere hinanden. Problemstillinger kan f.eks. ses fra en social, en biologisk, en psykologisk, en kulturel vinkel alt efter emnet. Forklaringer kan også tage udgangspunkt i psykologiske paradigmer som f.eks. kognitiv psykologi, positiv psykologi, evolutionspsykologi eller biologisk psykologi. Det er vigtigt, at undervisningen giver eleverne mulighed for at erkende, at der ikke kan gives simple forklaringer på komplekse problemstillinger, men at man kan forsøge at indkredse mulige forklaringer på baggrund af den tilgængelige psykologiske viden. Vurdering af psykologisk viden i forhold til specifikke problemstillinger kan f.eks. ske gennem at se på, i hvilket omfang der leveres tilfredsstillende svar på den rejste problemstilling, hvorvidt teorier bekræftes eller modsiges af undersøgelser, om undersøgelser modsiger hinanden eller understøtter hinanden, eller ud fra en vurdering af de anvendte undersøgelsesmetoder (f.eks. kvantitativ eller kvalitativ) og deltagerne i undersøgelsen. Hermed får eleverne på psykologi B gode muligheder for at anvende deres indgående kendskab til fagets forskningsmetoder og etiske problemstillinger i forhold til de undersøgelser, der indgår som en del af undervisningen.

- *“demonstrere et grundigt kendskab til fagets forskningsmetoder og etiske problemstillinger i psykologisk forskning samt kunne skelne mellem hverdagspsykologi og videnskabelig baseret psykologisk viden”.*

På psykologi B skal der undervises i psykologiske metoder på et indgående niveau for at give eleverne mulighed for at erkende, hvad der adskiller en videnskabelig forståelse af problemstillinger fra en hverdagspsykologisk forståelse. *“Grundigt kendskab til fagets forskningsmetoder og etiske problemstillinger”* kan f.eks. bestå i kendskab til kvantitative og kvalitative data, variable, forskningsdesign og etiske problemstillinger i forhold til de undersøgelser, der indgår i undervisningen. Det er således hensigten i psykologi B, at eleverne får en grundigere forståelse af metode end det elementære kendskab fra psykologi C. Det er op til den enkelte underviser at planlægge denne progression. F.eks. kan eleven diskutere

skjult observation som empirisk metode i forbindelse med Festingers teori om kognitiv dissonans, kontrolleret laboratorieobservation i forbindelse med Ainsworths undersøgelse af tilknytningstyper, den eksperimentelle metode i forbindelse med Stanley Milgrams undersøgelse af autoritet og lydighed, eller interviewmetoden i forbindelse med kvalitative undersøgelser inden for lykkeforskning. Det er passende at diskutere etiske aspekter i psykologisk forskning helt generelt, men især i de mere kontroversielle undersøgelser f.eks. i forhold til Harlows historiske eksperimenter med abeunger eller Zimbardos fængselseksperiment med studerende, hvis de indgår i undervisningen. En del af disse ældre undersøgelser illustrerer etiske problemstillinger, som få nutidige undersøgelser har mulighed for, da alle psykologforbund i lyset af de kontroversielle studier i den videnskabelige psykologis tidlige historie har udarbejdet etiske retningslinjer for undersøgelser, som forskerne nu er forpligtede til at efterleve.

- *"vurdere betydningen af sociale og kulturelle faktorer i forhold til menneskers tænkning og handlinger".*

Hermed menes, at eleverne skal bringes til at kunne identificere og diskutere betydningen af hhv. sociale og kulturelle faktorer i forhold til menneskers tænkning og handlinger. Mennesker forstås altså i forhold til kontekst. Her kan det være relevant at inddrage begreber som f.eks. social arv, kulturelle dimensioner samt overflade- og basalkultur for at belyse hhv. kulturens og subkulturens betydning for menneskelige tanke- og adfærdsmønstre, samt hvordan mennesker gennem de selv samme tanke- og adfærdsmønstre kan bidrage til at skabe kultur. De kulturelle faktorer set i forhold til menneskers tænkning og handlinger kan også belyses ved at sammenligne danske forhold med andre kulturer.

- *"argumentere fagligt og formidle psykologisk viden med et fagligt begrebsapparat på en klar og præcis måde"*

Dette mål lægger op til, at eleverne i deres forklaringer viser, at de kan argumentere fagligt med udgangspunkt i psykologisk viden og udtrykke sig med brug af korrekte psykologifaglige begreber. Klarhed og præcision i argumentation er en formidlingskompetence, der løbende kan udvikles, og som peger frem mod en faglig evaluering.

- *"demonstrere viden om psykologis identitet og metoder og behandle problemstillinger i samspil med andre fag"*

Eleverne skal gennem undervisningen opnå tilstrækkelig viden om fagets identitet og metoder, så de i fagligt samspil med andre fag vil være i stand til at forholde sig til fagets identitet i forhold til andre fag samt forklare, anvende og forholde sig kritisk til fagets viden og metoder, f.eks. i forbindelse med større skriftlige opgaver. Eleverne kan f.eks. pege på, hvordan psykologifaget har fokus på det enkelte menneskes adfærd og mentale liv, og at faget derved grænser op til fag som biologi, når fokus ligger på menneskets fysiologiske faktorer (genetik og evolutionspsykologi), og samfundsfag, når fokus ligger på menneskets placering i større sociale grupper, institutioner og strukturer. Eleverne kan også vise, hvordan psykologifaget beskæftiger sig med levende mennesker og derved adskiller sig fra sprogfag, som kan arbejde med fiktive personer i litterære værker. Herigennem kan eleverne f.eks. også forklare, hvordan psykologifaget deler undersøgelsesmetoder med både naturvidenskabelige, samfundsvidenskabelige og humanistiske fag.

2.2 Kernestof

Kernestoffet omfatter socialpsykologi, udviklingspsykologi, kognition og læring, personlighed og identitet. I læreplanen er der for hvert af kernestoffets delområder med stikord angivet nogle underemner, som alle indgår som en del af undervisningen, dog ikke nødvendigvis i samme omfang. Kernestoffet og evt. supplerende stof anvendes til at opnå tilstrækkelig viden til at kunne opfylde læreplanens faglige mål, jf. pkt. 2.1. Undervisningen tilrettelægges tematisk, således at kernestoffets emner og underemner er behandlet, når undervisningen afsluttes. De tematiske forløb vil typisk inddrage stof på tværs af kernestoffets områder, evt. suppleret med det supplerende stof.

2.2.1 Eksempler på inddragelse af kernestof i tematiske forløb

Eleverne skal løbende inddrages i tilrettelæggelsen af undervisningen, og det er derfor oplagt, at nogle underemner vil være genstand for en større fordybelse end andre i de valgte tematiske forløb. Der er altså ikke tale om, at behandlingen af hvert enkelt underemne skal behandles på samme måde eller være af en sådan karakter, at der kan formuleres selvstændige eksamensspørgsmål i det.

Tema	Kernestofområder	Forslag til begreber, teorier eller undersøgelser
Ekstreme fællesskaber	Socialpsykologi	Social identitetsteori, konformitet, marginalisering, ekstremisme
	Udviklingspsykologi	Omsorgssvigt, selvværd, udvikling af empati
	Kognition og læring	Banduras teori om moralsk frakobling, stereotyper, fordomme, holdninger, kognitiv dissonans, bias, assimilation og akkommodation
	Personlighed og identitet	Social identitet, referencegrupper, narrativ psykologi, Høgh-Olesens teori om optimalt stimulationsniveau
Fra barn til voksen	Socialpsykologi	Social identitetsteori, undersøgelser om betydningen af venskaber
	Udviklingspsykologi	Bowlbys tilknytningsteori, ansigtsduetter, Kauai-undersøgelsen, Rutters resiliensteori, rollemodeller
	Kognition og læring	Social-kognitiv læringsteori, kognitive skemaer
	Personlighed og identitet	Femfaktormodellen, Giddens' identitetsteori
Kærlighed og parforhold	Socialpsykologi	Hofstedes teori om kulturelle dimensioner, sociologiske teorier om senmodernitetens udfordringer og goder
	Udviklingspsykologi	Hazan og Shavers undersøgelser af sammenhængen mellem tilknytningsmønstre og parforhold, evolutionspsykologiske undersøgelser om partnervalg
	Kognition og læring	Normer og idealer, kønsopfattelser, Schwartz' teori om valgets paradoks
	Personlighed og identitet	Femfaktormodellen, Butlers teori om køn og performance

2.2.2 Socialpsykologi

- *"social adfærd, gruppepsykologiske processer, inklusion og eksklusion samt social indflydelse"*
- *"kommunikation i sociale sammenhænge og på digitale medier"*
- *"social kognition, herunder stereotyper, fordomme og diskrimination"*
- *"kulturpsykologi"*

Socialpsykologien hviler på den antagelse, at et individ skal forstås i forhold til andre, og at menneskers læring, tænkning og adfærd udvikles i et samspil med andre mennesker i en given social og/eller kulturel kontekst. Et vigtigt fokuspunkt under socialpsykologi er derfor den sociale gruppe, dvs. hvordan individer internt i en gruppe påvirker hinanden, eller hvordan grupper interagerer f.eks. i forhold til inklusion og eksklusion.

”*Social adfærd*” er orienteret mod andre mennesker og dækker ud over handlinger også følelsesmæssig og fysisk kommunikation. Social adfærd kan være positiv eller negativ og omfatter f.eks. altruisme, mobning, aggression, konflikt, samarbejde eller deltagelse i læringsfællesskaber. ”*Social indflydelse*” omfatter forskning i områder så forskellige som gruppepres, konformitet, lydighed, socialisering, lederskab, overtalelse og marketing. Kulturel og social kontekst, personlighed, individuelle forestillinger om sociale roller, social identitet eller forhold til autoriteter er mulige teoretiske indfaldsvinkler i arbejdet med social indflydelse. ”*Kommunikation*” kan forstås bredt som propaganda, påvirkningsstrategier, kommunikation mellem personer eller internt i sociale grupper. Kommunikation kan omfatte verbal og non-verbal kommunikation såvel som positiv og negativ kommunikation, f.eks. på de sociale medier eller i form af digital mobning.

Området ”*social kognition*” har som genstandsområde, hvordan det enkelte menneske opfatter den sociale omverden (perception) og forklarer egen samt andre menneskers adfærd (attribution). Mentale forestillinger og holdninger om den sociale verden opstår i samspil med individets sociale og kulturelle kontekst og lagres som en del af den enkeltes mentale repræsentationer f.eks. i form af implicite personlighedsteorier og stereotyper. Menneskers sociale kognition er ikke specielt rationelt funderet, men snarere et resultat af ubevidste kognitive og emotionelle processer. Området ”*stereotyper, fordomme og diskrimination*” giver mulighed for at arbejde med, hvordan menneskers mentale repræsentationer om andre kan føre til stereotyper, fordomme og evt. diskrimination. Arbejdet med stereotyper og fordomme inddrager ofte begreber som kognitive skemaer, kategorisering og kognitiv bias fra kognitionspsykologien, der hviler på antagelsen af kognitive processer som mere eller mindre automatiske og ubevidste, hvilket sammen med en kognitiv bias som bekræftelsesbias er blandt mulige årsager til, at stereotyper og fordomme er vanskelige at ændre.

Opdeling af mennesker i indgrupper og udgrupper ser ud til at være en grundlæggende egenskab hos mennesker, og kategorisering af individer og sociale grupper lægger grunden for både *inklusion* og *eksklusion* af andre. Stereotyper kan internaliseres og påvirke både enkeltindivider og grupper af individer og evt. skabe negative forventninger til egen formåen hos de stereotypiserede (stereotyptruslen). Tilhørsforhold til sociale grupper bidrager til menneskers identitet og kan være medvirkende til både samarbejde og konflikt. Dette kan f.eks. være tilfældet i forholdet mellem forskellige fanggrupper, grupper af forskellig kulturel eller etnisk baggrund eller mellem de to køn, hvor stereotype opfattelser og fordomme kan være med til at forhindre et ligeværdigt samvær.

”*Kulturpsykologi*” er ifølge den fremtrædende kulturpsykolog Michael Cole studiet af den rolle, kulturen spiller for menneskets psykiske liv. Kulturpsykologien er interdisciplinær og tværfaglig, og den beskæftiger sig grundlæggende med, hvordan kultur og psyke gensidigt former hinanden, dvs. mennesker påvirkes af kultur og skaber selv kultur. Det er grundlæggende for både kulturpsykologi og tværkulturel psykologi, at menneskets psykologi skal forstås relationelt, dvs. i forhold til en given sociokulturel kontekst, der bl.a. omfatter andre mennesker, artefakter og sociale regler. Kulturpsykologien beskæftiger sig i høj grad med dagliglivet, f.eks. hvordan kulturel kontekst har indflydelse på køn, kognition, børneopdragelse, følelser og psykiske sygdomme. Generelt er man inden for kulturpsykologien optaget af, at forskning skal have økologisk validitet. En tidlig repræsentant for kulturpsykologien er Vygotskij, der ligesom Luria og Michael Cole bl.a. beskæftiger sig med kulturelle faktorer i forhold til læring og kognition. Inden for den nyere forskning kan nævnes den betydningsfulde kulturpsykolog John. W. Berry fra Canada, der har udviklet flere teorier og foretaget mange feltundersøgelser.

2.2.3 Udviklingspsykologi

- ”*menneskets udvikling i et livslangt perspektiv, herunder betydningen af arv, miljø, køn og kultur*”

- *”tilknytning, omsorg og familiens betydning for udvikling, herunder betydningen af sårbarhed og resiliens”*

Udviklingspsykologi omfatter menneskers emotionelle, kognitive og sociale udvikling over tid med inddragelse af viden om betydning af hhv. arv, miljø og sociokulturelle faktorer. Menneskers udvikling kan anskues i et kortere perspektiv, hvor fokus er på f.eks. en eller flere livsperioder eller i et livslangt perspektiv. Menneskers psykiske og sociale udvikling kan f.eks. ses i forhold til begreber så forskellige som tilknytning, køn, kultur, socialisering, betydning af selvregulering, identitet, leg, venskaber, udvikling af sprog og tænkning, empati og resiliens. Familiens og kulturens betydning for menneskets udvikling kan omfatte empiriske undersøgelser og teori om omsorg, omsorgssvigt, mønsterbrud samt beskyttelses- og risikofaktorer. Det vil være naturligt at inddrage biologiske faktorer i menneskers udvikling på samme måde, som det vil være naturligt at inddrage sociokulturelle faktorer betydning, f.eks. i forhold til kognitiv udvikling, kønsroller eller betydning af stress i forhold til den enkeltes udvikling.

Menneskelivet omfatter både negative og positive oplevelser, og de udgør samlet set udviklingsmuligheder og risici for det enkelte individ. Empiriske undersøgelser og teori om børns og unges udvikling kan belyse fænomener som tilknytning, omsorgssvigt, social arv, mønsterbrud samt beskyttelses- og risikofaktorer. Køn og kønsroller kan studeres ud fra teorier og undersøgelser om hhv. biologiske, sociale og kulturelle forholds indflydelse på mænds og kvinders socialisering og internalisering af kønsidentitet, kønsstereotyper samt kønnenes muligheder i dagens samfund. Ligeledes kan antropologisk materiale indgå til perspektivering af kulturens rolle for udvikling af kønsroller, hvorved eleverne kan opnå mulighed for at diskutere betydning af hhv. arv og miljø på et fagligt grundlag. Perspektivering til minoritetsunge eller unges vilkår i andre kulturer med inddragelse af relevant forskning vil kunne bidrage yderligere til en sådan diskussion samt til en kritisk vurdering af vestlige forklaringsmodeller. Udvikling af identitet i ungdomsfasen kan vælges som tema, hvor særlige psykologiske problemstillinger i unges liv og erfaringsverden belyses. Begreber som selvværd og selvtillid kan relateres til unges selvbillede samt trivsel eller mistrivsel, f.eks. i forhold til venner, de sociale mediers betydning for identitetsdannelse i det moderne ungdomsliv, ensomhed eller risikoadfærd.

Udvikling kan også studeres i forhold til senere livsperioder. F.eks. kan positive og negative aspekter af at blive ældre være genstand for undervisningen, herunder nye muligheder for udvikling af nye kompetencer og venskaber eller risikoen for at miste vigtige tilknytningspersoner, ensomhed, demens og mulig institutionalisering.

2.2.4 Kognition og læring

- *”Psykologiske, sociale, digitale og kulturelle forholds betydning for læring, motivation og hukommelse”*
- *”Perceptionen og tænkningens betydning for menneskets forståelse af sig selv omverden”.*

Undervisningen i kognition og læring er ofte tæt forbundne og ses derfor ofte sammen i tematiske forløb. Kognitionspsykologien belyser kognitive processer såsom sansning, perception, hukommelse, tænkning, problemløsning og sprog. Det kan også være relevant at inddrage sammenhænge mellem følelser og kognition, f.eks. i forhold til bearbejdning af sanseindtryk, beslutningstagning eller oplevelse af stress. Forskning viser, at kognitive processer kan være automatiske og ubevidste, mens nogle er bevidste og et resultat af logisk deduktion, f.eks. i forbindelse med problemløsning. Det kan være relevant at rette opmærksomhed mod de kognitive processers biologiske fundament, f.eks. i relation til konsekvenser af hjerneskader i forhold til hukommelse. Tænkning foregår ikke i et vakuum, men er påvirket af både personlige faktorer og den sociale og kulturelle kontekst, individer lever i. Det kan derfor være relevant at se på, hvordan sådanne faktorer kan påvirke henholdsvis motivation, læring og hukommelse. Nyere forskning om digitale mediers indflydelse på kognitive processer kan også inddrages, alt efter hvilken tematisk tilrettelæggelse af undervisningen man vælger. Det vil være oplagt at inddrage

digital dannelse som en vinkel inden for dette kernestofområde. Som inspiration kan der tages udgangspunkt i dele af [Didak-projektet](#) fra Aarhus Universitet eller [D.U.D.E-projektet](#) fra Københavns Universitet.

Læring kan med fordel ses i forhold til elevernes egen uddannelsessituation. Undervisningen kan f.eks. fokusere på motivation og læring, hvor begreber som mindset (låst og udviklende), selvregulering, selvopfattelse, modelindlæring, betydning af koncentration, feedback, læringsmiljø og samarbejde kan indgå som en del af et tematisk forløb. Hermed bliver metakognition en naturlig del af undervisningen og medvirker til at bevidstgøre eleverne om hensigtsmæssig og uhensigtsmæssig læringsadfærd i forhold til at opnå de relevante studiekompetencer. I den forbindelse kan man vælge også at fokusere på forhold, der modvirker læring, ligesom hensigtsmæssighed ift. brug af digitale teknologier og medier kan inddrages. Kulturelle faktorer i forhold til motivation og læring kan tage udgangspunkt i forskelle i kulturelle normer og værdier samt teorien om kulturelle dimensioner (Hofstede) for at kvalificere en sammenligning med andre landes undervisningssystemer. En sådan perspektivering knytter dermed an til udvikling af globale kompetencer.

Modeller af hukommelsen i kombination med empiriske undersøgelser om faktorer, der påvirker hukommelse, kan danne baggrund for elevernes forståelse af væsentlige aspekter ved kognition og læring som endnu en mulighed for at inddrage metakognitive refleksioner i forhold til egen og andres læring. Denne forståelse kan yderligere understøttes ved, at eleverne selv gennemfører små empiriske undersøgelser med udgangspunkt i modeller eller teori. Der kan ligeledes arbejdes med, hvordan kognitive skemaer har indflydelse på f.eks. perception, hukommelse, selvopfattelse, fortolkning af omverdenen og stereotyper. Indsigt heri kan danne baggrund for forståelse af fænomener som uhensigtsmæssige tankemønstre og muligheder for ændring af adfærd, hvor det kunne være ønskeligt. Emnet er velegnet til små empiriske øvelser, ligesom det kan koble til naturvidenskabelige og humanistiske metoder. Ligeledes kan det være relevant at inddrage teoretisk stof om tænkning, f.eks. to-faktor-modellen samt de såkaldte 'tankefejl' (kognitive bias), f.eks. illustreret gennem begreber som tilgængelighedsillusionen, bagklogskabsillusionen, bekræftelsesbias, sikkerhedsbias, kognitiv dissonans, urealistisk optimisme, katastrofetænkning, rationalisering og ønsketænkning, der kan være relevante i forhold til andre kernestofområder og temaer, der inddrager tænkning.

På psykologi B kan kernestoffet kognition og læring kombineres med store dele af det supplerende stof i tematiske forløb, f.eks. kan teoretisk stof om hukommelsens pålidelighed indgå som en del af stoffet i et tematisk forløb om retspsykologi. I et tematisk forløb omkring økonomisk psykologi og adfærdøkonomi vil det være oplagt at inddrage teoretisk stof om tænkning og de såkaldte tankefejl (kognitive bias) på baggrund af teoretikere som Kahneman og Tversky med deres tese om tænkningens to systemer, den intuitive og den rationelle. Deres forskning satte spørgsmålstejn ved de økonomiske modeller, der bygger på antagelsen om det rationelle menneske (homo economicus) og introducerede begreber som tabsaversion og bekræftelsesbias. Sundhedspsykologisk forskning inddrager også i rigt omfang teoretisk viden om læring (f.eks. social læring og self efficacy) såvel som tænkning og beslutningstagning samt flere typer af kognitive bias, f.eks. kognitiv dissonans i forsøget på at forstå og ændre på uhensigtsmæssig adfærd. Emner som nudging og manipulation kan relatere til kommunikation i kernestoffet samt flere områder inden for det supplerende stof, f.eks. reklamepsykologi, politisk psykologi og sundhedspsykologi. I forhold til produkt- og designpsykologi vil et fokus på, hvad der kendetegner kreativ og innovativ tænkning, være relevant.

2.2.5 Personlighed og identitet

- *"selv, identitet og personlighed"*
- *"individuelle forskelle i livsstil og håndteringen af udfordringer, herunder arbejde, stress og coping"*

Området personlighed og identitet kan alene eller i kombination med individers sociale og kulturelle kontekst være vigtige elementer i studiet af, hvorfor mennesker tænker og handler, som de gør. Der

kan fokuseres på menneskers forskellige måder at tænke og agere på, således at undervisningen skaber forudsætning for at håndtere mangfoldighed og kompleksitet, hvorved elevernes sociale kompetencer og forståelse af menneskers forskellighed styrkes. Undervisning med fokus på menneskets identitet rummer mulighed for at koble til alle andre områder af kernestoffet i tematiske temaer, f.eks. omkring social identitet, ungdomsidentitet eller kulturel identitet.

Psykologisk viden i form af teoretisk stof og empiriske undersøgelser om identitet og personlighed kan inddrages til belysning af forskelle mellem mennesker såvel som den enkeltes individuelle og unikke karakter. Personlighed kan anskues ud fra nyere personlighedsteori med fokus på personlighedstræk som beskrevet i femfaktormodellen, der også kan lægge op til diskussion om anvendelse af og validitet af personlighedstests i forskellige sammenhænge. Ældre personlighedsmodeller, der hviler på en specifik historisk kontekst og hævder at være universelle, har begrænset validitet og ringe forklaringsværdi i forhold til at forstå det moderne menneske. Det vil endvidere være relevant at inddrage teoretisk viden om selvopfattelsens betydning for individet, og hvad andre mennesker betyder i den proces (spejl-selv). Endvidere kan begreber som identitetsarbejde, identitetsforstyrrelse, den senmoderne identitet samt diverse strategier for at beskytte selvet og opretholde selvværd være relevante at inddrage. Der kan også arbejdes med selviscenesættelse og selvudvikling som en del af identitetsarbejdet.

Menneskets *identitet* kan bl.a. ses i forhold til den enkelte som individ og i forhold til sociale og kulturelle grupper. Begrebet identitet kan omfatte så forskellige elementer som f.eks. personlig identitet, social identitet, kønsidentitet, etnisk identitet og kulturel identitet. I et tematisk forløb er kulturelle forholdes indvirkning på individets selvopfattelse og opfattelse af andre oplagte at inddrage i et samtidshistorisk perspektiv, hvor relevant materiale anvendes til at eksemplificere forskelle og til at fremme elevernes forståelse af kulturens betydning for både identitet, værdier og holdninger. En sådan tilgang kunne omfatte teoretisk stof fra kulturpsykologien vedrørende individualistiske og kollektivistiske kulturers opfattelse af identitet og betydning af dette. Det kan også være relevant at inddrage forskning, der belyser, hvordan menneskets identitet påvirkes i senmodernitetens store forandringer og globaliseringen, f.eks. gennem at se på begrebet 'kollektiv identitet' og globaliseringens mulige indflydelse på identitet.

I et forløb om identitet kan hukommelsens rolle i identitetsdannelsen også inddrages, forstået på den måde, at hukommelsen spiller en afgørende rolle i vores opfattelse af, hvem vi er, og hvad vi kan. Det bliver særlig klart, når nedbrydning af hjernen forårsager tab af hukommelse i forbindelse med f.eks. demens eller Alzheimer og resulterer i, at individet ikke bare mister viden om ting, men også viden om egen identitet. Dette forhold kan belyses yderligere gennem at inddrage neuropsykologi fra det supplerende stof. En anden vej til at udforske, hvad man forstår ved identitet, kunne f.eks. være i relation til seksuel identitet, transkønnethed, migration eller tilslutning til radikale religiøse eller politiske bevægelser.

De individuelle forskelle i livsstil og håndtering af udfordringer i tilværelsen lægger op til, at også biologiske teorier f.eks. om hormoner, hjernens funktion og følelsernes biologiske grundlag kan inddrages. Det kan være med til at give eleverne et bredt funderet kendskab til, hvordan krop og psyke spiller sammen, og det vil give elever med biologi en mulighed for at bringe deres egen viden i spil i psykologi. Psykosomatiske symptomer kan fremkaldes af bl.a. stresspåvirkninger, der kan komme til udtryk gennem søvnbesvær, forhøjet blodtryk og koncentrationsbesvær, som har negativ indflydelse på den enkeltes trivsel. Det kan derfor være en fordel at arbejde med, hvordan personers forskellige personlighed og livsstil kan påvirke den enkeltes sundhedstilstand og selvopfattelse. Coping er et begreb, som bruges i forbindelse med krise- og stresshåndtering, og det kan være nyttigt at inddrage for at belyse, hvordan forskelle i håndtering af tilværelsens muligheder og udfordringer kan udspringe af personlighedsforskelle og tidligere erfaringer.

I psykologi er der et vist overlap mellem begreberne identitet og selv. Begrebet *selv* refererer til, hvordan individer tænker om sig selv eller vurderer sig selv og egne egenskaber, dvs. selvet skal ses som et objekt for egen vurdering. Bevidsthed om sig selv som eksisterende individ forudsætter altså et selv.

Selv-begrebet anvendes i socialpsykologien (socialt selv, spejl-selv) og i den humanistiske psykologi, f.eks. i Carl Rogers teori om selvet, der indførte begreber som selvbillede, selvværd og ideal-selv. Nogle psykologer taler om hhv. det eksistentielle selv og det kategoriale selv. Ved det eksistentielle selv forstås individets bevidsthed om at være en selvstændig person adskilt fra andre, og denne opfattelse danner baggrund for teoretiske diskussioner om, hvornår en sådan bevidsthed om eget selv opstår. Ved det kategoriale selv forstås individets bevidsthed om tilhørsforhold til forskellige konkrete kategorier såsom dreng, pige og hårfarve, mens der senere tilføjes psykologiske træk som f.eks. køn og dygtig, ofte på baggrund af sammenligninger med andre eller ud fra, hvordan andre ser dem (spejl-selv). Samtlige begreber kan inddrages i tematiske forløb af forskellig karakter, f.eks. kan begrebet krops-selv indgå i forløb om spiseforstyrrelser som en del af det supplerende stof.

2.2.6 Psykologisk metode

- *"Undersøgelsesmetoder, herunder eksperiment, observation, interview og spørgeskema samt simpel analyse af data"*

I lighed med de andre dele af kernestoffet skal psykologisk metode ikke nødvendigvis tilrettelægges som et forløb for sig selv, men det vil være hensigtsmæssigt at arbejde mere systematisk med både kvantitative og kvalitative metoder og de forskellige designs (eksperiment, observation, interview og spørgeskema) for at opnå en forståelse af forskelle og for at lægge op til, at eleverne selv kan udføre mindre undersøgelser i forlængelse af undervisningen samt feltarbejde. Undervisning i metode kan med fordel indgå i forbindelse med de forskellige temaer med forskellige typer af undersøgelser.

Mange af de klassiske psykologiske eksperimenter udført af f.eks. Milgram, Asch, Sherif og Zimbardo ligger inden for socialpsykologien, mens mange andre undersøgelser f.eks. case-studier, tvillingestudier, adfærdsforsøg, kvalitative interviews, randomiserede eksperimenter med behandlingsformer eller observationer af børn i laboratorier breder sig over mange forskellige psykologiske felter. Det vigtige i dette område af kernestoffet er, at eleverne får et godt kendskab til de forskellige psykologiske undersøgelsesmetoder, og at denne viden kan anvendes i forhold til konkrete undersøgelses udformning, formål, resultater såvel som undersøgelses metodiske forskelligheder. Denne viden er nyttig, når eleverne selv prøver at designe undersøgelser og/eller feltstudier i forbindelse med et eller flere af de tematiske forløb.

Arbejdet med den praktiske gennemførelse og afrapportering af et feltarbejde kan være tidskrævende, men det er også udbytterigt for elevernes forståelse for, hvordan psykologisk viden genereres, og hvilke etiske problemstillinger der kan være i forbindelse med psykologiske undersøgelser. Endelig bidrager metodeforståelse til elevernes kompetence i forhold til at kunne forholde sig kritisk til de mange udsagn i medier og offentligheden om, hvad forskellige psykologisk undersøgelse har vist. Psykologirapporten er en skriftlig genre, som med sin rapportering af feltundersøgelser kan bidrage til udvikling af elevernes skrivekompetence.

2.3 Supplerende stof

- *"Eleverne vil ikke kunne opfylde de faglige mål alene ved hjælp af kernestoffet. Det supplerende stof i faget psykologi, herunder det eventuelle samspil med andre fag, skal perspektivere og uddybe kernestoffet og i det hele taget udvide den faglige horisont, så eleverne kan leve op til de faglige mål, der er beskrevet under 2.1".*

Læreplanen i psykologi B understreger, at det supplerende stof skal perspektivere og uddybe kernestoffet og medvirke til udvidelse af elevernes faglige horisont, således at eleverne kan honorere de faglige mål i 2.1. Hermed skabes mulighed for fordybelse gennem perspektivering af en eller flere kernefaglige tematikker og toning af stoffet i overensstemmelse med målene for den enkelte uddannelses profil. Toning af kernestof i forhold til uddannelsesprofil åbner for udvikling af innovative kompetencer og karrierekompetencer, bl.a. gennem at arbejde med, hvordan psykologisk viden anvendes inden for

forskellige professionsområder. Det kan ske gennem ekskursioner ud af huset eller ved besøg af gæstelærere af forskellige professioner. I det tilfælde at psykologi indgår i samspil med andre fag, kan psykologfaglige problemstillinger i et givent tema eller i forbindelse med en af de store skriftlige opgaver suppleres med f.eks. biologiske, biokemiske eller sociologiske teorier og undersøgelser.

Det supplerende stof omfatter også materiale på engelsk, samt, når det er muligt, på andre fremmedsprog. Nyttige og elevvenlige kilder til engelsksproget psykologisk stof kan findes på hjemmesider som f.eks. Ted Talks eller korte forskningsreferater fra det engelske psykologiforbunds hjemmeside digest.bps.org.uk eller på den amerikanske hjemmeside sciencedaily.com.

Det supplerende stof kan altså antage flere former, og det kan integreres i undervisningen på en måde, som er hensigtsmæssig i forhold til det enkelte holds samlede undervisningsforløb.

I læreplanen angives en række supplerende stofområder, der kan vælges imellem. Der er krav om at vælge mindst to af disse, men flere kan inddrages, også fra andre stofområder end de nævnte. Det supplerende stof skal ikke tilrettelægges som selvstændige forløb, men indgår i et tematisk forløb sammen med relevant kernestof og med den hensigt at tilrettelægge tematiske forløb, der passer til de enkelte uddannelsesprofiler og elevernes ønsker. Sådanne tematiske forløb kan også lægge op til innovative projekter eller perspektivere til karrierelæring.

De supplerende stofområder er: "*Sundhedspsykologi*", "*klinisk psykologi*", "*børne- og familiepsykologi*", "*neuropsykologi*", "*idrætspsykologi*", "*mediopsykologi*", "*reklamepsykologi*", "*arbejds- og organisationspsykologi*", "*økonomisk psykologi*", herunder "*adfærdsøkonomi*", "*pædagogisk psykologi*", "*politisk psykologi*", "*retspsykologi*" samt "*produkt- og designpsykologi*". Det er en bred vifte af stofområder, som har det til fælles, at det er felter, hvor psykologi anvendes i praksis. Disse supplerende stofområder vil evt. kunne tones i forhold til forskellige studieretninger, fagpakker og profiler i de gymnasiale uddannelser, hvad enten disse er rettet mod praksis og anvendelse, erhvervsliv eller videnskab.

Kravet om, at undervisningen skal omfatte mindst to af de nævnte supplerende stofområder, bevirker, at læreren tilrettelægger valgfrie tematiske forløb, f.eks. i kombination med kernestof. For at sikre den nødvendige faglige fordybelse og perspektivering er supplerende stofområder angivet i læreplanen, men man kan inddrage flere supplerende stofområder ud over to af de nævnte. Et par eksempler på områder, som ikke er nævnt, men som kan være med til evt. sammen med andre fag at sikre fordybelse og perspektivering, kunne være sprogpsykologi eller neuromarketing.

"*Sundhedspsykologi*" har et bredt genstandsfelt med et overordnet fokus på sammenhængen mellem livsstil og sygdom, f.eks. i forbindelse med alkohol, fedme, manglende motion og rygning samt forebyggelse af livsstilssygdomme og de psykologiske faktorer, som spiller en rolle i dette. Teoretisk stof som Health Belief Model, kognitiv dissonans, urealistisk optimisme, habitus og vaner kan indgå som mulige forklaringer på, hvorfor det er så vanskeligt at ændre livsstil, f.eks. i forhold til rygestop. Et område som forhold til vaccinationer kunne ligeledes være et emne i et sundhedspsykologisk forløb, hvor man kunne undersøge mulige forklaringer på, at folk vælger vaccinationer fra. Sundhedspsykologien kan også give mulighed for at perspektivere til f.eks. kulturpsykologien gennem at undersøge, hvordan sundhed, sygdom og behandling kommer til udtryk i forskellige kulturer. Coping i forhold til stress i hverdagen, personlige kriser, alvorlig eller kronisk sygdom, brug af stimulanser og præstationsfremmende midler eller misbrug er oplagte muligheder i et sundhedspsykologisk forløb, som egner sig til fagligt samspil og kan tones i forhold til de forskellige uddannelser. Ligeledes kan undervisningen omfatte specifikke sundhedskampagner for at give eleverne konkrete muligheder for at vurdere de psykologiske påvirkningsstrategier samt effektivitet af dem, f.eks. rygestopkampagner, der benytter skræk som virkemiddel.

"*Klinisk psykologi*" beskæftiger sig med mulige forklaringer på, at mennesker bliver psykisk syge, diagnoser og behandling. Eksempler på psykiske sygdomme er angst, depression, spiseforstyrrelser, personlighedsforstyrrelser, OCD, skizofreni, ADHD, ludomani og psykopati. Undervisningstemaer kunne

f.eks. være depression set i et bio-psyko-socialt perspektiv med forklaringsmodeller og vurdering af behandlingsformer. Her kunne man også arbejde med problematikker omkring et stigende antal unge, der får diagnoser, ligesom mulige interventionsformer kunne indgå, f.eks. medicinsk behandling og forskellige former for psykoterapi. Undervisningen kunne evt. perspektiverende inddrage problemer med at definere et normalitetsbegreb og dets betydning for diagnosticering af psykisk sygdom, samt hvordan synet på normalitet ændrer sig historisk og kulturelt. Ligeledes kunne man beskæftige sig med diskussioner omkring overdiagnosticering eller stigmatisering af psykisk syge.

"Børne- og familiepsykologi" arbejder ud fra forskellige psykologiske tilgange, f.eks. socialpsykologisk systemisk teori i forhold til at forstå familiedynamikker eller teoretisk viden fra udviklingspsykologien for at få indblik i konflikter, forskellige behov og identitetsprojekter i den enkelte familie. Fokus er her på barnet eller den unge samt familiedynamikker, herunder omsorg og kommunikationsmønstre i familien. Børne- og familiepsykologer kan arbejde med konflikter mellem forældre og barn, konflikter mellem søskende, psykologiske og sociale udfordringer for det enkelte barn eller sorg i forbindelse med tab eller håndtering af skilsmisse. Alle kernestofområder kan indgå i et sådant forløb til at belyse familiens rolle i samfundet såvel som det enkelte familiemedlem. Her kan det være relevant at se på andre definitioner af familien end kernefamilien, f.eks. regnbuefamilier, papfamilier og singlefamilier såvel som problematikker omkring adoptivbørn og donorbørn.

"Neuropsykologi" er et bredt forskningsfelt, som primært fokuserer på hjernen og neurale processer samt deres relation til kognitive processer, følelser og adfærd. Neuropsykologi omfatter hjernens biologi og lokalisering af forskellige funktioner i forhold til f.eks. hukommelse, følelser, perception, angst, beslutningsprocesser og problemløsning. Den kognitive neuropsykologi anvender moderne teknologier (f.eks. fMRI-scannere) og skaber dermed mulighed for at se ind i den arbejdende hjerne, hvilket har givet nye muligheder for at forstå kognitive og emotionelle processer. Neuropsykologer forsker desuden i hjerneskader som en kilde til forståelse af, hvordan den raske hjerne arbejder, og et blik på metoder kan give indsigt i, hvordan man videnskabeligt set er nået frem til en stadig større forståelse af hjernens struktur og funktion. Områder så forskellige som socialpsykologi, kognitionspsykologi, udviklingspsykologi, adfærdsøkonomi og reklamepsykologi benytter sig nu også af viden fra neuropsykologi og dens metoder til at undersøge f.eks. købsadfærd, og hvordan mennesker reagerer på forskellige stimuli i reklamer. Et kritisk blik på, hvad hjernescanninger egentlig kan vise i sådanne undersøgelser, er et nyttigt og nødvendigt indhold af undervisningen.

"Arbejds- og organisationspsykologi" behandler forholdet mellem mennesket og arbejdet, arbejdets betydning for mennesket og den arbejdsmæssige organisation, mennesket indgår i. Området giver særdeles gode muligheder for temaer på tværs af kernestoffets områder. Således kan inddragelse af socialpsykologi bidrage med gruppepsykologiske forhold og ledelse, og inddragelse af udviklingspsykologi kan behandle forholdet mellem arbejde og familie. Kognitionspsykologien kan bidrage med den lærende organisation, og i et personlighedspsykologisk perspektiv kan arbejdet ses som identitetskabende og identitetsudviklende.

"Økonomisk psykologi, herunder adfærdsøkonomi" er to sider af samme sag. Det er et forholdsvis nyt forskningsfelt, og selv om teorierne primært har været anvendt inden for økonomi (f.eks. finansiering), anvendes de også i forhold til organisation, forbrugeradfærd og helt generelt for at forstå, hvorfor det er så vanskeligt at løse en række af velfærdssamfundets udfordringer, f.eks. de stigende sundhedsudgifter, fedmeepidemien, presset på de naturlige ressourcer og global opvarmning. Adfærdsøkonomi er videnskaben om, hvordan individer foretager økonomiske beslutninger i praksis. Fagets identitet udgøres af en blanding af makroøkonomi og især kognitiv psykologi, og eksperimentet er den mest brugte metode inden for dette felt. Psykologen Daniel Kahneman fik i 2002 Nobelprisen i økonomi for sin forskning omkring beslutningsprocesser, hvor han påviste, at mennesket ikke er så rationelt, som de økonomiske teorier hævder. Kahneman konkluderede ud fra sine eksperimenter, at menneskets tænkning kan deles op i System 1, som er intuitivt og automatisk, og System 2 som er logisk reflekterende og bevidst. Ligeledes gjorde han det klart, at tænkning har nogle iboende problemer (kognitive bias).

Adfærdsøkonomi omhandler også et nyere fænomen som 'nudging', der inddrager psykologi i forståelsen af mulige påvirkningsstrategier i forhold til at ændre folks uhensigtsmæssige adfærd.

"Pædagogisk psykologi" er fagligt set et særdeles bredspektret område. Centrale spørgsmål handler om, hvordan og hvornår mennesker lærer, og hvordan læring indgår i en given kulturel, historisk, social og politisk kontekst. Området giver dermed muligheder for samspil med en række andre fag og kan belyses på tværs af kernestoffet. Der kan arbejdes med forskellige læringspsykologiske teorier, og hvordan deres indhold og form kan være et spejl af den kontekst, de er formuleret i. Hermed kan der evt. lægges op til en historisk vinkel på pædagogik i forhold til teorier om barnets udvikling. Et omdrejningspunkt kunne også være en belysning af forholdet mellem sprog, leg og læring med inddragelse af relevante empiriske undersøgelser. Området giver endvidere mulighed for at arbejde med opdragelse, forskellige former og deres betydning. Der kan arbejdes med, hvordan tests benyttes i pædagogisk psykologisk sammenhæng, f.eks. i forhold til intelligens, arbejdshukommelse eller sprogindlæring. Desuden kan der arbejdes med pædagogiske og psykologiske tiltag over for utilpassede unge, etniske minoriteter og bandekriminalitet.

"Politisk psykologi" er en tværvideenskabelig disciplin, som fokuserer på at forstå politik, politikere og politisk adfærd ud fra et psykologisk perspektiv. Politisk psykologi har til formål at undersøge forholdet mellem individer i forhold til forskellige kontekster og beskæftiger sig bl.a. med, hvordan vores holdninger opstår, og hvilke faktorer der påvirker dem. Anvendt psykologisk viden inden for politisk psykologi omfatter holdninger, motivation, perception, kognition, informationsbehandling, socialisering og læring i en bred forstand (f.eks. rollemodeller). Politisk psykologiske tilgange ses inden for områder som adfærd i etniske konflikter, krig og folkemord, gruppedynamiske processer og konflikter, racisme, mediernes rolle i påvirkning af stemmeafgivelse, nationalism og politisk ekstremisme.

"Retspsykologi" giver mulighed for at diskutere forholdet mellem menneskets psyke, psykosociale forhold i bred forstand og forekomsten af kriminalitet. Et sådant tema kan f.eks. belyses historisk med baggrund i en præsentation af frenologien frem til nutidens avancerede brug af gerningsmandsprofiler. Området giver også mulighed for at belyse, hvad der psykologisk set sker i en retssal, herunder problemer i øjenvidneberetninger og afhøring af børn. Undersøgelser vedr. troværdighed af hukommelsen kan sammen med kernestof fra kognition og læring bidrage med en forståelse af hukommelsens rekonstruerende karakter, som f.eks. kan bruges i forhold til fænomenet 'genfundne eller falske erindringer' som et resultat af terapi.

"Produkt-og designpsykologi" er et nyt område, hvor der for nyligt er etableret uddannelser, der kombinerer psykologisk viden med ingeniørvidenskab og matematik. Produkt-og designpsykologi fokuserer på problemer omkring, hvordan teknologi og design kan tilpasses mennesker baseret på psykologi om kognition, følelser, adfærd, hukommelse og æstetik. Formålet er at udvikle brugervenligt og intuitivt design samt produkter, der i højere grad tager hensyn til brugerne. Med dette supplerende stof lægges der naturligt op til innovation og kontakt med virksomheder.

2.4 Omfang

"Det forventede omfang af fagligt stof er normalt svarende til 400-500 sider".

Omfanget af fagligt stof anføres i beskrivelsen af den gennemførte undervisning (undervisningsbeskrivelsen), der færdigredigeres ved afslutningen af undervisningen i det enkelte fag. Omfanget angives normalt med en sådan detaljeringsgrad, så det af undervisningsbeskrivelsen fremgår, hvorledes det faglige stof har været vægtet i undervisningsforløbet. Dette kan f.eks. ske ved at angive skønsmæssigt sidetal eller en procentmæssigt fordeling af stoffet. Det fremgår af afsnit 4.2, at: *"Ved anvendelse af elektronisk mediemateriale som en del af bilagsmaterialet svarer fire til syv minutters afspilning til en normalside."*

Omfanget på 400-500 sider indeholder det faglige stof fra psykologi C.

3 Tilrettelæggelse

3.1 Didaktiske principper

*“Det bærende princip for tilrettelæggelsen er en temaorienteret undervisning, sådan at samtlige kerne-
stoffets delområder og relevante dele af det supplerende stof er belyst ved undervisningens afslutning. De
faglige mål er styrende for den pædagogiske tilrettelæggelse af de tematiske forløb og sikrer elevernes
faglige progression”.*

Læreplanen lægger ikke op til, at undervisningen gennemføres disciplinorienteret, hvor de enkelte ker-
nestofområder gennemarbejdes et efter et. Undervisningen tilrettelægges derimod efter et helheds-
princip med et antal psykologifaglige temaer, hvis indhold er formuleret på tværs af de beskrevne ker-
nestofområder. De enkelte dele af læreplanen tilrettelægges med en passende grad af variation i for-
hold til fordybelse i de forskellige dele af læreplanen alt efter det valgte tema. F.eks. kan et tema om
læring indeholde emner fra samtlige dele af kernestoffet. Valgte temaer kan formuleres problemorien-
teret, f.eks. i innovative projekter, eller mindre dele af kernestoffet kan danne udgangspunkt for et kor-
tere innovativt forløb inden for et tema. Dertil kommer, at et tema kan inddrage det supplerende stof.
Se nærmere om dette i afsnit 2.3 om supplerende stof.

*“Undervisningen skal sikre, at eleverne får muligheder for at udvikle formidlingskompetence samt selv-
stændighed i at formulere psykologiske problemstillinger ud fra aktuelt stof og besvare disse problemstil-
linger ved hjælp af relevant psykologisk viden”*

Et centralt didaktisk fokus er træning af elevernes evne til at identificere en psykologisk problemstilling
i aktuelt stof såvel som kompetence i at analysere problemstillingerne, dvs. undersøge dem ved hjælp
af faglig viden. Endvidere er kritisk tænkning centralt, f.eks. i forhold til vurdering af undersøgelsesme-
toden eller en teoris forklaringsværdi. Det er lærerens ansvar, at undervisningen tilrettelægges, så fa-
gets identitet og formål samt stof og faglige mål sikres. Rækkefølgen og vægtningen af de tematiske
forløb vælges i samarbejde med eleverne, men det er vigtigt at tage hensyn til faglige temaers brug-
barhed og spredning i forhold til de faglige mål, kernestof og supplerende stof. Gennem arbejdet med
aktuelt stof i form af f.eks. avisartikler, undersøgelser eller filmklip og små øvelser med indsamling af
empiri i forlængelse af de tematiske forløb skabes god mulighed for at øge elevaktiviteten. I tilrette-
læggelsen af undervisningen er det relevant at overveje, at en stor del af psykologiens genstandsfelt
ikke umiddelbart hører til elevens erfaringsverden. Derfor kan mere induktive tilgange med udgangs-
punkt i filmklip, avisartikler og undersøgelser være nyttige med henblik på at skærpe elevernes op-
mærksomhed og opøve færdighed i at formulere psykologiske problemstillinger og foreslå forklaringer
på dem.

Tilrettelæggelsen af introduktionsundervisningen har en særlig rolle. Da de fleste elever møder psyko-
logi som undervisningsfag for første gang, kan introduktionsundervisningen f.eks. arbejde med at
skabe en forståelse af forskelle mellem hverdagspsykologi og den videnskabelige psykologi. Det kan
være en god praksis i introduktionsforløbet at vælge et tema, som eleverne kan forholde sig til, og som
kan belyses ud fra et antal teorier og psykologiske undersøgelser, således at eleverne fra begyndelsen
møder fagets tilgang til arbejdet med psykologiske problemstillinger, og at det videre arbejde bygger
på en fortsættelse af dette.

For at sikre en introduktion til fagets arbejdsmetoder og det faglige begrebsapparat kan undervisnin-
gen introducere teoretiske forklaringer og træning i brug af fagbegreber gennem små øvelser, hvor
eleverne dels skriver en almenpsykologisk forklaring og dels en faglig forklaring med de korrekte be-

greber og dernæst diskuterer forskelle. På denne måde kan de opnå forståelse for forskelle mellem faglige og hverdagspsykologiske ræsonnementer. Med udgangspunkt i konkrete problemstillinger i aktuelt stof, f.eks. en artikel om stressede gymnasieelever eller konsekvenser af for lidt søvn på udbytte af undervisningen, kan eleverne få træning i at blive opmærksom på psykologiske problemstillinger og trænes i at formulere dem. Ligeledes kan undersøgelser refereret i dagspressen give eleverne mulighed for at diskutere forskellen på fagligt baserede forklaringer på psykologiske forhold og hverdagspsykologiske forklaringer som en del af arbejdet med at udvikle formidlingskompetence og kritisk tænkning. Introduktionsforløbet kan hermed give eleverne det første grundlag for viden om undersøgelser og videnskabelige metoder, hvilket yderligere kan styrke elevernes forståelse for, hvad der kan regnes for videnskabelige forklaringer, ligesom der kan være fokus på psykologis anvendelighed i forhold til at forstå og forklare problemstillinger i det virkelige liv tidligt i undervisningen.

“Eleverne skal sikres medindflydelse på undervisningens indhold og form, og de skal understøttes i deres selvstændighed og ansvarlighed ved brug af en bred vifte af undervisningsformer, herunder de muligheder der tilbydes i informationsteknologiske værktøjer. Disse og de metakognitive aspekter i faget skal inddrages, således at de medvirker til udvikling af personlige og sociale kompetencer baseret på et fagligt udgangspunkt, ligesom studiekompetencen skal udvikles gennem det systematiske arbejde med faglighed, kritisk tænkning og samspil med andre fag”.

Det vil i almindelighed være sådan, at eleverne med den faglige og pædagogiske progression får en stigende indflydelse på undervisningens indhold og form. Man har som lærer ansvar for, at de faglige mål er opfyldt ved undervisningens afslutning, men målene kan realiseres med en høj grad af forskellighed i det behandlede stof og i undervisningsformerne. Generelt øges elevernes motivation, når de selv får mulighed for at stille spørgsmål og finde svar, så den induktive metode kan alternere med en mere deduktiv læreproces. Studiekompetencen kan understøttes ved at hjælpe eleverne med at tage noter på en hensigtsmæssig måde for at støtte dem i at strukturere viden, træne korrekt fagterminologi samt formidle teorier og undersøgelser. For at fremme elevernes mestring af formidling af psykologifagligt stof på en klar og præcis måde kan læreren f.eks. planlægge mindre formidlingsopgaver med præcise retningslinjer, hvor eleverne selv kan medvirke til evaluering og formativ feedback ud fra konkrete kriterier, ligesom man kan overveje at afslutte de enkelte tematiske forløb med repetition og elevfrelæggelser, der evalueres på klassen. Træning af sådanne kompetencer rækker frem mod eksamen, og undervisningen omfatter systematisk arbejde med eksempler på eksamensspørgsmål, så eleverne kan koble arbejdet med de faglige mål, kernestoffet, faglig argumentation og den kritiske tænkning til de eksamensspørgsmål, de møder til eksamen. Undervisningens tilrettelæggelse tager endvidere hensyn til, at elevernes arbejde med det faglige stof styrker almindelighed gennem deres refleksioner omkring det faglige stof, ligesom refleksioner vedrørende egen studieadfærd kan belyses gennem den løbende evaluering. Se også afsnit 4.1.

De *“informationsteknologiske værktøjer”* tilbyder særlige muligheder for at inddrage eleverne i processen med at vælge aktuelle problemstillinger eller undersøgelser, ligesom de får mulighed for selv at formidle resultater af det faglige arbejde på digitale platforme. De forskellige digitale muligheder for evaluering kan medvirke til elevernes faglige udvikling, og de kan selv udarbejde forskellige typer af evalueringer i forbindelse med de tematiske forløb.

3.2 Arbejdsformer

“Undervisningen organiseres med henblik på variation og progression med fokus på elevaktiverende arbejdsformer. Der skal varieres mellem lærercentrerede og elevcentrerede undervisningsformer, og der skal veksles mellem induktive og deduktive principper, herunder mulighed for kortere projektorganiserede arbejdsformer med udgangspunkt i konkrete psykologiske problemstillinger, der giver eleverne mulighed for at udvikle deres kreative og innovative kompetencer”.

I undervisningen benyttes afvekslende og elevaktiverende arbejdsformer. Der kan f.eks. være tale om lærerforedrag, klasseundervisning, klassesamtaler, elevoplæg, ekskursioner, forskellige former for gruppearbejde, skrivebaseret træning eller cooperative learning-inspirerede arbejdsgrupper. Med mere

projektorganiserede arbejdsformer lægges der op til, at eleverne kan udføre et kortere selvstændigt oplysende arbejde, hvor målet er, at de arbejder med at formulere, analysere og foreslå mulige løsninger på en faglig problemstilling. Uanset valget af arbejdsformer er det vigtigt hele tiden at træne elevernes mundtlige formidling og brug af psykologifaglig terminologi, f.eks. i form af individuelle elevoplæg eller gruppefremlæggelser. Små skriftlige øvelser for at lære at argumentere fagligt og med et fagligt begrebsapparat er tillige nyttige i elevernes læringsproces.

“Eleverne udvikler deres viden, kundskaber og færdigheder i fagets metoder gennem inddragelse af undersøgelser i undervisningen og mulighed for selv at udføre små undersøgelser”.

Den faglige progression samt træning i fagets metoder danner baggrund for elevernes mulighed for selv at foretage mindre undersøgelser i forlængelse af de tematiske forløb. Undervisningen i at formulere konkrete problemstillinger ud fra aktuelt stof medvirker til, at eleverne på psykologi B har mulighed for, bl.a. gennem feltarbejdet, at indgå i innovative projekter sammen med andre, dvs. at opstille en problemformulering, udarbejde en mulig problemløsning, konkludere, vurdere og perspektivere. Deduktive tilgange kan f.eks. tage udgangspunkt i teoretisk stof, som eleverne derefter kan anvende til undersøgelse af empirisk materiale.

Undervisningen på psykologi B omfatter en grundig indføring i fagets metoder. I de faglige mål står der, at *“eleverne skal kunne demonstrere et grundigt kendskab til fagets metoder og på den baggrund selv være i stand til at designe og gennemføre mindre former for feltundersøgelser, herunder kunne præsentere og forholde sig til resultaterne med brug af et metodisk begrebsapparat. Kernestoffet omfatter undersøgelsesmetoder, herunder eksperiment, observation, interview og spørgeskemaundersøgelser samt simpel analyse af data.”* Gennem arbejdet med undersøgelser i undervisningen gives viden og kundskaber om styrker og svagheder ved de enkelte metoder i forhold til de undersøgelser, undervisningen omfatter. Dette giver eleverne mulighed for selv at udføre små undersøgelser og mindre former for feltundersøgelser, således at de i praksis arbejder med forholdet mellem teori og empiri. Hermed får eleverne muligheder for at arbejde med forskellige videnskabelige metoder og foretage elementær analyse af data, hvilket ikke bare vil give dem en bedre forståelse af, hvordan psykologisk viden genereres, men også en indsigt i mulige fejlkilder i forskning som et bidrag til udvikling af kritisk tænkning. Der vil især være tale om, at eleverne benytter sig af observationer, gennemfører interviews, fremstiller spørgeskemaundersøgelser eller laver eksperimenter, hvis indhold og struktur ikke krænker den enkelte eller gruppen, således som det kræves af de etiske regler i psykologisk forskning. Observationer kan f.eks. gennemføres på en daginstitution, hvor der gøres iagttagelser over børns legemønstre set i forhold til en tematik om kønsroller og kønsidentitet eller i forhold til Piagets teori om kognitiv udvikling. Der kan arbejdes med spørgeskemaundersøgelser fulgt op af interviews med henblik på at belyse mulige sammenhænge i f.eks. rygeradfærd eller medieforbrug. Med hensyn til psykologiske eksperimenter og tests er der ideer at finde på psykologiske hjemmesider, f.eks. inden for kognitionspsykologi og perceptionspsykologi. Inden for socialpsykologi er der gode muligheder for, at eleverne selv kan designe variationer over socialpsykologiske eksperimenter. Der kan f.eks. være tale om at belyse forhold vedrørende køn, racer og stereotyper eller foretage et eksperiment for at undersøge den såkaldte 'social facilitation-effekt'. Ligeledes kan eksperimenter omkring 'Stroop-effekten' give eleverne indsigt i at opstille et simpelt eksperiment med variable og analyse af data. Benyttes der metoder, som giver kvantificerbare data, er der mulighed for, at eleverne kan inddrage deres allerede eksisterende viden fra matematik, eller hvis undervisningen i øvrigt tillader det, kan der her etableres et samarbejde med matematik.

“Undervisningen på psykologi B skal omfatte udarbejdelsen af mindst ét større produktorienteret projektarbejde, hvor eleverne selvstændigt fordyber sig i en faglig problemstilling og gennemfører, bearbejder og formidler resultatet af mindre former for feltundersøgelser, f.eks. i forbindelse med innovative projekter eller praktikforløb”.

Det daglige arbejde med metoder i undervisningen suppleres med mindst et større produktorienteret projektarbejde, der giver eleverne mulighed for at fordybe sig fagligt i en konkret problemstilling, herunder lave en problemformulering og designe, gennemføre og rapportere resultatet af undersøgelsen.

Sådanne projekter kan udføres i forlængelse af undervisningen, som en del af et innovativt projekt eller i forbindelse med et praktikforløb, hvor projektet kan undersøge en faglig problemstilling i relation til en profession. Her kan være tale om observation af børn i en daginstitution, interview med en pædagog om vedkommendes oplevelse af nytten af psykologisk viden i forhold til arbejdet med børn. Når der gennemføres feltarbejde, skal man være opmærksom på etiske og juridiske forhold. F.eks. skal man ved observationsbesøg på daginstitutioner på forhånd have sikret sig, at institutionslederen har fået accept fra forældrekredsen. Ligeledes er det en del af de etiske retningslinjer for psykologisk forskning at indhente informeret tilsagn fra deltagere i undersøgelser.

Eleverne får indblik i betydning af etiske retningslinjer og deres betydning, dels gennem arbejdet med ældre uetiske undersøgelser, og dels gennem diskussioner omkring undtagelser i forhold til informeret tilsagn i nyere undersøgelser. Forhold som disse kan samtidig give anledning til, at undervisningen kan omfatte læsning og diskussion af etiske principper for nordiske psykologer på Dansk Psykolog Fornings hjemmeside. I den forbindelse er det vigtigt at understrege, at eleverne ikke kan gennemføre undersøgelser, der omfatter kliniske forhold. Det fordrer en klinisk baggrund og indsigt, som ikke er til stede i den gymnasiale undervisning.

”Når det er hensigtsmæssigt etableres kontakt til den praktiske verden, f.eks. i form af institutionsbesøg, praktik og gæstelærere, således at eleverne oplever kobling mellem teori og praksis. Hermed får eleverne indsigt i, hvordan psykologisk viden anvendes i forskellige praktiske sammenhænge, hvilket medvirker til udvikling af deres karrierekompetence”.

Kobling mellem teori og praksis i psykologi kan f.eks. ske gennem ekskursioner, hvor man besøger relevante institutioner, arbejdspladser eller uddannelsesinstitutioner, eller der kan inviteres gæstelærere eller psykologistuderende, som har en særlig indsigt i anvendelse af psykologisk viden i praksis. I forhold til karrierelæring er det centralt, at eleverne møder den virkelighed, som faget indgår i både praktisk og forskningsmæssigt.

Forskellige former for skriftlighed styrker læringen, f.eks. i form af tænkeskrivning, men især som redskab til at træne præcision i formidling. Selv om faget er et mundtligt fag, kan de skriftlige øvelser hjælpe eleverne med at anvende det psykologiske begrebsapparat og faglig argumentation, hvilket er nyttigt i forhold til den mundtlige formidling. Skriftlighed kan være en del af den progressive træning i at kunne udarbejde en synopsis med en præcis problemformulering og en disposition i besvarelsen af den.

3.3 It

”I psykologi arbejdes der med elevernes digitale dannelse”.

Den digitale dannelse opnås for det første gennem træning af digitale færdigheder og kompetencer, og her kan psykologi bidrage gennem elevernes arbejde med kritisk informationssøgning samt digital formidling i forskellige former. For det andet omhandler arbejdet med elevernes digitale dannelse et fokus på menneskers digitale adfærd samt positive og negative aspekter af dette. Et emne som digital mobning kan illustrere, at digitale færdigheder og kompetencer benyttes uhensigtsmæssigt, og her vil det være oplagt, at eleverne undersøger og diskuterer sociale processer og normer for adfærd på nettet. Ligeledes kan man undersøge digital læring og de udfordringer og begrænsninger, den moderne højteknologiske udvikling fører med sig. Digital læring åbner muligheder for en mere individualiseret, effektiv og fleksibel læring, men udfordrer samtidig læringens sociale perspektiver. Det er et paradoks, som eleverne præsenteres for i deres digitale dagligdag, og som med fordel kan indgå i undervisningen.

”It og digitale medier anvendes til kommunikation, samarbejde, informationssøgning og formidling til støtte for elevernes faglige udvikling og til styrkelse af studiekompetencen. Relevante digitale værktøjer inddrages i arbejdet med at udvikle strategier til at understøtte elevernes læreproces og faglige udvikling.

Undervisningen omfatter desuden brug af og kritisk stillingtagen til information fra internetbaserede kilder med psykologifagligt stof. Ligeledes indeholder undervisningen mulighed for vidensdeling samt for at producere mindre it-baserede produkter på baggrund af undervisningen, hvilket medvirker til udvikling af formidlingskompetence“.

It kan altså indgå i psykologiundervisningen både som et redskab for faget og for læreprocesserne og som et delemne med fokus på mulige konsekvenser af den digitale teknologi inden for et tematisk forløb.

I den daglige undervisning kan it være et hjælpemiddel i forbindelse med noter f.eks. gennem brug af digitale mindmaps eller aflevering af mindre besvarelser i form af optagelser af en mundtlig besvarelse på en elektronisk platform. Til forskellige mundtlige fremlæggelser kan præsentationsprogrammer støtte fremstillingen og fastholde konklusioner gennem visualiseringer. Endvidere kan internettet anvendes til informationssøgning og inddrages direkte i undervisningen til konkrete opgaver. Da psykologi er et internationalt vidensområde, findes et rigt udbud af teoretisk litteratur, psykologiske øvelser og videosekvenser fra tv-udsendelser om psykologiske emner.

It er ikke alene et nyttigt arbejdsredskab, men kan også indgå som et særligt genstandsfelt i psykologiundervisningen, jf. kernestoffet kommunikation på sociale medier. Emner som computerspil, interpersonelle relationer i cyberspace, netdating, mediepsykologi og læringsprocesser med it er nærliggende psykologiske delemner. Der kan arbejdes med spørgsmål som: Hvordan mødes mennesker i den virtuelle verden? Hvilken betydning har adfærd og sprog på nettet, når der ikke kommunikeres ansigt til ansigt? Hvilken betydning har den 'åbne kultur' for identitetsdannelse og interpersonelle relationer? På hvilke måder kan brug af it ændre menneskers adfærd? På den måde kan it også være genstand for psykologisk analyse på linje med andre væsentlige socialiserings- og kommunikationsinstanser. Det kan derfor være relevant at beskæftige sig med samspillet mellem mennesket og informationsteknologien. Således kan it belyses ud fra såvel en udviklingspsykologisk som socialpsykologisk synsvinkel i forhold til den individuelle identitetsdannelse, parforhold, familien og arbejdet. I familien og privatsfæren er it et væsentligt element, idet moderne børn vokser op med it som en lige så naturlig del af hverdagen, som fjernsynet var for generationerne før. Derfor kan man analysere interaktive computerspil i et udviklingspsykologisk perspektiv eller i tilknytning til et tema om massemedier. Andre kommunikationsmønstre nedbryder de traditionelle opfattelser af samspil, tid og rum. Undervisningen kan således belyse konsekvenserne for relationer, kommunikations- og samarbejdsformer, som de gør sig gældende i f.eks. familien, i skolen og i arbejdslivet.

3.4 Samspil med andre fag

“Psykologi B er omfattet af det generelle krav om samspil mellem fagene og indgår som sådan i overensstemmelse med de regler, der gælder for fagligt samspil i de gymnasiale uddannelser. Dele af kernestof og supplerende stof skal vælges og behandles, så det bidrager til styrkelse af det faglige samspil mellem fagene og i studieretninger. I tilrettelæggelsen af undervisningen inddrages desuden elevernes viden og kompetencer fra andre fag, som eleverne hver især har, så de bidrager til perspektivering af temaerne i undervisningen og til belysning af psykologis almindelige sider i forhold til sociale, kulturelle, interkulturelle eller samfundsmæssige områder. Psykologi B kan indgå i de flerfaglige forløb, der forbereder eleverne til arbejdet med studieretningsprojektet, studieområdet, SSO etc. Fagets stofområder giver naturlige berøringsflader til andre fag, og det faglige samspil giver mulighed for fordybelse og indsigt i, hvordan psykologis fokus på den menneskelige faktor bidrager til en helhedsforståelse af komplekse problemstillinger. Hermed bidrager psykologi B også til at give eleverne en bevidsthed om traditioner for erkendelse og viden som forberedelse på at kunne foretage et selvstændigt uddannelses- og karrierevalg“.

En forståelse af den menneskelige psyke forudsætter viden, der både er naturvidenskabeligt, samfundsvidenskabeligt og humanistisk funderet, ligesom den videnskabelige psykologi bidrager med teoretisk viden til områder af så forskellig art som f.eks. økonomi, sundhedsvidenskab og robotteknologi ud over de mere traditionelle psykologiske discipliner. Da såvel den videnskabelige psykologi som undervis-

ningsfaget psykologi har en tværvideenskabelig struktur, er det muligt for faget at indgå naturligt i forskellige former for faglige samspil. At faget har potentiale til sådanne samspil fremgår af betegnelserne på en række videnskabeligt funderede discipliner, hvor psykologi indgår. De såkaldte 'bindestregsvidenskaber' angiver blot nogle af mulighederne: sundhedspsykologi, neuropsykologi, reklamepsykologi, mediepsykologi, idrætspsykologi, religionspsykologi, kulturpsykologi, retspsykologi, sprogpsykologi, arbejds- og organisationspsykologi, pædagogisk psykologi osv.

Følgende er eksempler på fagligt samspil, der væsentligst bevæger sig mod samspil med det biologiske område:

Sundhedspsykologiske temaer giver mulighed for at inddrage teori og undersøgelser om f.eks. livsstil: Hvad er sund livsstil? Hvordan virker motion? Hvorfor bliver nogle afhængige af motion? Hvordan påvirker rusmidler som alkohol og tobak, og hvorfor bliver man afhængig af dem? Hvordan udtrykkes stress biologisk, og hvad er sammenhængen mellem psyke og krop i stress?

Følgende er eksempler på fagligt samspil, der væsentligst bevæger sig mod det samfundsvidenskabelige område:

Et tematisk forløb kan omhandle, hvad man forstår ved kultur, og hvordan mennesker både bidrager til skabelse af kultur og på samme tid er påvirket af bestemte kulturers opfattelse af bl.a. forholdet mellem kønnene. I arbejdet med indvandrings- og integrationsproblematikker kan psykologi bidrage med teori og forskning om f.eks. social identitet, stereotyper, fordomme og diskrimination, men også om muligheder for at imødegå det.

Følgende er eksempler på fagligt samspil, der væsentligst bevæger sig mod det humanistiske område:

I en stadig mere globaliseret, digitaliseret, kompleks og flerkulturel verden, kan psykologi samarbejde med sprogfagene med henblik på at udvikle interkulturelle kompetencer. Undervisningen kan f.eks. omfatte et tema om kulturmøder. Psykologi kan f.eks. bidrage med teoretisk stof om mulige forklaringer på kulturelle forskelle, forståelse af kulturelle udtryksformer såsom kropssprog og kommunikation, og i det hele taget kan den tværkulturelle psykologi være med til give indsigt i de udvekslingsprocesser, der finder sted i mødet mellem personer fra forskellige kulturer.

Når psykologi indgår i fagligt samspil med sprogfag, hvor genstandsfeltet er fiktive personer, vil psykologi udelukkende kunne beskæftige sig med problemstillinger, der vedrører det levende menneske, samt forskning og teori, der netop undersøger rigtige menneskers tanker, handlinger og følelser i en videnskabelig ramme. Det er vigtigt specielt i det faglige samspil omkring de store skriftlige opgaver at være opmærksom på denne problemstilling. Opgaverne kan godt tage afsæt i fiktive personer, men dette skal så relateres eller perspektiveres til det levende menneske, som er psykologifagets genstandsfelt. I det faglige samspil med sprogfag indgår der således altid en form for psykologifaglig empiri, f.eks. i form af en undersøgelse, noget aktuelt stof, en case eller andet relevant som perspektivering af personerne i det fiktive værk. En anden mulighed for samspil med det litterære område er, at psykologifaget med baggrund i forskning inden for området undersøger, hvordan fiktion virker på mennesker, f.eks. i forbindelse med gysergenren.

I alle tilfælde, hvor der etableres samspil mellem fag, skal man være opmærksom på, at vinklingen er forskellig fra fag til fag. Psykologi vil med sin faglighed belyse mennesket som et tænkende, villende og handlende socialt subjekt og har fokus på de mekanismer, der ligger bag menneskets tanker, følelser, ønsker og handlinger, mens andre fag vil lægge vægten på f.eks. biokemiske, økonomiske, historiske eller litterære forhold.

3.4.1 Særligt for psykologi B som tilvalg til C

Psykologi B kan vælges som overbygning til psykologi C og bygger hermed oven på de mål og det kerne stof, som eleverne har nået på C-niveau. Den faglige viden i form af begreber, teorier og undersøgelser fra psykologi C kan bringes i spil til den mundtlige prøve på B-niveau, men grundlaget for prøven i psykologi B er studieplanen for et hold på psykologi B, og evalueringen af eksaminanders præstation sker på baggrund af de faglige mål på psykologi B.

Når der gennemføres undervisning til B-niveau, som bygger oven på et gennemført C-niveau, kan man i introduktionsundervisningen tage hensyn til, at eleverne ikke nødvendigvis har gennemgået det samme faglige stof ved at læse et nyt tema, hvor kernestoffet gennemgås i en anden sammenhæng og i forhold til de faglige mål på psykologi B, f.eks. gennem at inddrage mere metodisk stof. Dermed bygger man på de opnåede kompetencer, men introducerer andre vinkler på kernestoffet, f.eks. gennem at kombinere med det supplerende stof. F.eks. kan man forestille sig, at det supplerede stof omkring klinisk psykologi eller børne- og ungdomspsykologi kan kombineres med kernestof som udviklingspsykologi samt personlighed og identitet i tematiske forløb om andre udviklingsperioder end barndommen eller tematiske forløb omkring kriser. Det fagdidaktiske princip om tematiske forløb på tværs af faglige mål og kernestof kan i de øvrige forløb fastholdes, således at nye temaer i et vist omfang etablerer forbindelse til det allerede lærte og udvider perspektivet. Dertil kommer, at eleverne på C-niveau ikke har arbejdet systematisk med de faglige metoder, feltarbejde og skriftlig afrapportering. Arbejdet med arbejdet med synopsis er ligeledes nyt, og begge dele kan derfor indgå i de tematiske forløb, der udgør undervisningen fra C til B.

4 Evaluering

4.1 Løbende evaluering

“De faglige mål er grundlaget for den løbende evaluering af elevernes standpunkt. Formålet med den løbende evaluering er at sikre kvaliteten af undervisningen i psykologi samt styrke den enkelte elevs faglige progression og forståelse af eget faglige niveau med henblik på at udvikle elevens potentiale. Dette sker gennem en præcisering af elevens standpunkt i forhold til de i pkt. 2.1. angivne faglige mål samt en konkretisering af muligheder for at nå dem. Samtidig giver den løbende evaluering mulighed for at understøtte fagets metakognitive aspekter. Evaluering gennemføres flere gange i løbet af undervisningen i skriftlig eller mundtlig form. Det skal sikres, at der ved undervisningens afslutning har været benyttet forskellige evalueringsformer”.

Det er hensigtsmæssigt, at eleverne tidligt i forløbet bliver opmærksomme på sammenhængen mellem egen indsats og faglig udvikling, jvf. målet om at medvirke til udvikling af studiekompetencen. Ud over den summative evaluering i forbindelse med karaktergivning foretages der løbende evalueringer af f.eks. undervisningens tilrettelæggelse og pædagogik, elevernes indsats og udbytte af undervisningen, arbejdsformernes hensigtsmæssighed i forhold til overordnede mål og temaernes relevans i forhold til de opstillede faglige mål.

For at *“styrke den enkelte elevs faglige progression”* kan en intern evaluering tidligt i forløbet omfatte tilrettelæggelsen af undervisningen og den anvendte pædagogik, således at lærer og elever kan foretage justeringer for at sikre, at det faglige udbytte og elevaktivitet får de bedste betingelser. Evaluering af denne type kan foretages et antal gange i løbet af undervisningen, f.eks. i forbindelse med afslutningen på et tematisk forløb. Denne type af evaluering egner sig både til mundtlige samtaler i klassen, fri skriftlig elevrespons eller skriftlige evalueringer med egentlige spørgeskemaer, som evt. kan være anonyme.

Egentlige spørgeskemaer vedrørende elevernes egen opfattelse af sammenhæng mellem forberedelse, arbejdsindsats og fagligt udbytte kan allerede fra starten være med til at bevidstgøre om egen læring, ligesom læreren i starten af undervisningen kan give feedback på elevernes personlige notater for at styrke deres læring.

En *“konkretisering af muligheder for at nå de faglige mål”* danner udgangspunkt for formativ evaluering, hvor eksplicitering af konkrete faglige mål samt forslag til at nå dem diskuteres med eleven. Undervisningen kan understøtte bevidstheden om de faglige måls betydning gennem at gøre det klart for eleverne, hvilke faglige mål man i særlig grad vil træne i et forløb eller en time og afslutte med at lade eleverne vurdere, i hvilket omfang de er nået i mål, f.eks. gennem brug af evalueringsværktøjer som skydeskiven. Evaluering kan også omfatte en ganske kort skriveøvelse, hvor en psykologifaglig problemstilling formidles med et fagligt begrebsapparat på en klar og præcis måde, hvor eleverne dernæst sammen kan vurdere, om målet er nået. Det samme kan ske mundtligt i forbindelse med elevfremlæggelser. Eleverne kan på denne måde løbende selv inddrages i evalueringen af, hvorvidt de faglige mål er nået, samt diskutere, hvad der evt. mangler for at nå dem, hvilket vil styrke deres studiekompetence. Egentlige tests af elevernes faglige viden kan ligeledes i et vist omfang anvendes, ligesom det meta-faglige aspekt kan styrkes gennem inddragelse af faglige logbøger i visse forløb, bl.a. for at styrke den enkeltes selvrefleksion i forhold til styrke og svaghed i egen læreproces.

4.2 Prøveform

Eksamensgrundlaget er undervisningsbeskrivelsen, der angiver de gennemførte tematiske forløb for et hold (se uddybning i afsnit 4.2.4). De enkelte forløb har en tematisk overskrift, og der indgår i beskrivelsen af et forløb faglige mål, anvendt materiale inden for kernestof og evt. supplerende stof, særlige fokuspunkter og arbejdsformer, således at censor har mulighed for at kontrollere, at eksaminationsgrundlaget er i overensstemmelse med læreplanen i psykologi B, herunder indhold og omfang. Hvis dette ikke er tilfældet, skal censor bede om, at der udarbejdes flere opgaver, eller at eksisterende opgaver ændres, så de er i overensstemmelse med reglerne for prøven.

“Der afholdes en mundtlig prøve på grundlag af en opgave med et kendt tema og et ukendt bilagsmateriale. Opgaverne, der indgår som grundlag for prøven, skal i al væsentlighed dække de læste temaer og de faglige mål. En opgaves tema er kendt af eksaminanderne, idet det er identisk med et forløbs tema”.

Eleverne genkender i overskriften på en opgave et tematisk forløb fra undervisningen, men de kender ikke opgavens bilagsmateriale. De læste temaer fremgår af holdets undervisningsbeskrivelse, og det er eksaminationsgrundlaget sammen med opgavens bilagsmateriale, som har en klar forbindelse til det læste tema med mulighed for forskellige indfaldsvinkler og perspektiver på temaet.

Det er god kutyme, at opgaver og materialer sendes til censor i god tid før prøvens afholdelse jf. eksamensbekendtgørelsens § 5. Det er censors opgave at kontrollere, at opgaverne i al væsentlighed dækker de læste temaer og de faglige mål. Hvis undervisningen har omfattet et kortere forløb, behøver eksaminator dog ikke nødvendigvis at lave prøvemateriale til det.

“Opgaverne består af en overskrift, der angiver et tema, samt bilagsmateriale på fem til seks normalsider a 2400 enheder (antal anslag inklusive mellemrum). Hver opgave skal indeholde materiale af forskellig art, herunder aktuelt stof og undersøgelser. Ved anvendelse af elektronisk mediemateriale som en del af bilagsmaterialet svarer fire til syv minutters afspilning til en normalside”.

Den enkelte opgave består af følgende:

1. En overskrift, der angiver et læst tema.
2. Bilagsmateriale til opgaven af forskellig art, dvs. aktuelt stof af forskellig art (f.eks. en case, uddrag af avisartikler eller fagpsykologiske artikler, tabeller o.l.) samt en undersøgelse eller materiale, der omtaler en psykologisk undersøgelse med nogle væsentlige detaljer. Bilagsmaterialet har en tydelig relation til det tematiske forløb, og det skal sikre elevens mulighed for at lave en problemformulering og honorere de faglige mål, jf. pkt. 2.1.

Der skal ikke udarbejdes spørgsmål på taksonomiske niveauer til en opgave, da eleverne på baggrund af bilagene selv skal udarbejde en problemformulering og en besvarelse, som skal dokumenteres i synopsisen. Det ukendte bilagsmateriale forsynes med kildehenvisning inkl. årstal og foreligger i en tydelig og læselig form. Det er muligt at vedlægge elektronisk mediemateriale som en del af det ukendte bilagsmateriale.

Eksempel på et eksamensspørgsmål på B-niveau:

Tema: Motivation, læring og kultur

Bilag 1: Uddrag af "Generation målrettet" mangler motivation. Jyllandsposten 8.9.2013.

Bilag 2: Uddrag af Skolen der aldrig slutter. DR Nyheder 11.4.2013.

Bilag 3: Uddrag af Forsker om den kinesiske skole: Det er et frygteligt system at være barn i. DR 21.3.2013.

Bilag 4: Uddrag af: Unge piger under pres i præstationssamfundet. Kristeligt Dagblad 1.8.2015 (om en undersøgelserapport fra Vidensråd for Forebyggelse).

6,0 normalsider á 2.400 anslag.

"Eksaminationstiden er ca. 30 minutter. Der gives ca. 24 timers forberedelsestid, dog ikke mindre end 24 timer til udarbejdelse af synopsis. På baggrund af det udleverede bilagsmateriale, relevant kernestof, supplerende stof samt evt. materiale fundet i forberedelsestiden skal eksaminanden udarbejde en problemformulering som et overordnet spørgsmål og i forlængelse heraf undersøge og diskutere psykologifaglige problemstillinger".

"Hvis skolens leder har bestemt, at forberedelsen kan foregå i grupper, vælger eksaminanderne, om de vil forberede sig i grupper på maksimalt tre eksaminander eller individuelt. En eksamensenhed er en sådan gruppe eller en eksaminand, der forbereder sig individuelt".

"Der trækkes en opgave pr. eksamensenhed. En opgave må højst anvendes ved tre eksamensenheder. Eksaminander, der forbereder sig i en gruppe, vælger selv, om de vil udarbejde forskellige eller enslydende synopsis".

Skolens ledelse er ansvarlig for trækning af opgaver. Hver eksamensenhed tildes en opgave ved anonym lodtrækning. Alle opgaver skal foreligge ved prøvens start, og den enkelte opgave kan højst gå igen tre gange på samme hold. Ifølge eksamensbekendtgørelsen skal den sidste eksamensenhed kunne vælge mellem mindst fire opgaver.

Forberedelsen sker individuelt eller i en gruppe på to eller tre eksaminander, hvis skolens ledelse tillader gruppeforberedelse. Den enkelte eksaminand kan vælge, om han eller hun vil forberede sig individuelt eller i en gruppe. Der kan på det samme hold både være gruppeforberedelse og individuel forberedelse. Forberedelsen er på ca. 24 timer, og tiden skal anvendes dels til at lave en klar problemformulering med evt. underspørgsmål og dels til en undersøgelse af de psykologifaglige problemstillinger ved hjælp af relevant psykologisk viden. Det kan udgøres af kernestof og supplerende stof fra undervisningen, materiale fra bilagene eller andet materiale fundet i forberedelsestiden.

I tilfælde af gruppeforberedelse kan eksaminanderne beslutte, om de vil udarbejde én fælles synopsis, eller om de hver især vil udarbejde en synopsis. Eksaminander skal i begge tilfælde aflevere en synopsis ved starten af eksaminationen. Synopsis udgør grundlaget for den mundtlige prøve, men den er ikke genstand for bedømmelse.

"Eksaminationen, som er individuel, indledes med eksaminandens præsentation af synopsis (ca. 10 minutter) og former sig derefter som en samtale mellem eksaminand og eksaminator med udgangspunkt i synopsis".

Eksaminationen er individuel og eksaminationstiden inkl. bedømmelse er ca. 30 minutter. Ved eksaminationens start udleverer eksaminanden et eksemplar af den udarbejdede synopsis til hhv. eksaminator og censor. Eksaminationen starter med eksaminandens mundtlige fremlæggelse af hovedpunkter fra synopsis (ca. 10 minutter). Som et minimum præsenteres problemformuleringen og evt. problemstillinger med henvisning til bilagene, kort begrundelse for valg af teoretisk stof, detaljer fra undersøgelsen/analysen af dem og konklusion, således at eksaminanden allerede her får mulighed for at demonstrere opfyldelse af de faglige mål. Alle punkter af synopsis skal altså ikke præsenteres på uddybende vis. Formålet med præsentationen er at give en oversigt over de vigtigste hovedpunkter i synopsis,

som så kan uddybes i den efterfølgende faglige samtale for yderligere at demonstrere opfyldelse af de faglige mål.

Det er vigtigt, at eleverne er trænet i at holde tiden i den indledende præsentation, da eksaminator vil bede eksaminanden afslutte den, hvis tiden overskrides væsentligt. Det er ligeledes vigtigt, at eleverne er i stand til at præsentere en synopsis mundtligt og ikke blot læse den op, f.eks. gennem at udarbejde et egentligt talepapir med hovedpunkter fra synopsisen. Efter præsentation af synopsisen følger den faglige samtale, hvor eksaminator stiller uddybende spørgsmål til den mundtlige præsentation, således at resten af eksaminationen udvikler sig til en samtale om udvalgte dele af eksaminandens synopsis, f.eks. omkring teorivalg og metoder i de indgående undersøgelser samt evt. andre faglige perspektiver. Det er synopsisen og den rejste problemformulering i denne, som er fokus også for denne del af eksaminationen.

4.2.1 Synopsis

En synopsis kan karakteriseres som en tekst, der ikke kan stå alene, men forudsætter en senere uddybning i en mundtlig præsentation og efterfølgende dialog. Synopsisen udgør med andre ord ikke en fuldstændig besvarelse af en opgave, men er snarere en koncentreret udgave heraf. Hvor det traditionelle skriftlige produkt er lukket og afsluttet, er synopsisen karakteriseret ved at være åben for uddybninger og tilføjelser, og den indeholder momenter, som lægger op til dialog. Den ledsagende mundtlige fremlæggelse struktureres ved hjælp af synopsisen. På den måde fungerer synopsisen som et talepapir, der fastholder den røde tråd og det metodiske i fremlæggelsen.

Synopsen har karakter af et skriftligt produkt, som i koncentreret form giver en række stikord til en fremlæggelse og diskussion af en faglig problemstilling. En synopsis vil typisk indeholde følgende:

- tema eller titel på opgaven
- kortfattet præsentation af en problemformulering med evt. underspørgsmål med reference til den eller de identificerede problemstillinger i bilagsmaterialet
- kort præsentation og redegørelse for valg af relevant psykologisk viden, herunder evt. teori og undersøgelser fra bilagene, som inddrages til at belyse den formulerede problemstilling
- præsentation af elementer af analyse, dvs. den faglige undersøgelse af de valgte problemstillinger samt en faglig begrundet stillingtagen til den inddragne psykologiske viden fra kernestof og supplerende stof, herunder i hvilket omfang den giver svar på den eller de valgte problemstillinger
- konklusion, dvs. en kort præsentation af resultatet af den faglige analyse/undersøgelse
- diskussion, f.eks. mulige problemer i analysen, andre mulige måder at gribe undersøgelsen an på eller andre mulige svar på de rejste problemstillinger
- perspektivering, f.eks. vurdering af mulige andre forklaringer eller perspektivering til andre forløb

Synopsen er eksaminandens ejendom, men ved eksaminationens begyndelse udleverer eksaminanden en kopi af synopsis til censor og eksaminator.

4.2.2 Eksaminators rolle

Som hovedregel er en mundtlig prøve en af eksaminator ledet samtale mellem eksaminand og eksaminator med mulig inddragelse af censor. Censor kan altså stille spørgsmål til eksaminanden. Eksaminandens indledende præsentation af sin synopsis skal tjene som oplæg til en samtale, hvor eksaminators opgave er at være aktiv lyttende. Dvs. eksaminators spørgsmål skal være af uddybende karakter, så graden af eksaminandens forståelse afdækkes. Hvis eksaminanden er på vildspor, kan eksaminator gribe ind, ligesom eksaminator også gerne tydeligt må markere, hvad der er rigtigt og forkert. Det har ikke noget formål i en eksamenssituation at blive hængende i, hvad eleven ikke har forstået, eller for den sags skyld i, hvad eleven tydeligt har demonstreret, er tilegnet og forstået. Samtidig er det vigtigt at understrege, at eksamen ikke er undervisning, og at eksaminationstiden primært skal anvendes af eleven, mens det er eksaminators pligt gennem uddybende spørgsmål at bidrage til at give det bredest mulige vurderingsgrundlag.

4.2.3 Censors rolle

Censor skal sikre kvaliteten, forstået på den måde, at han/hun skal bedømme, i hvilken udstrækning eksaminanden lever op til de faglige mål, som de er formuleret i læreplanens afsnit 2.1. Censor skal også påse, at undervisning (undervisningsplanen) og prøvemateriale lever op til gældende bestemmelser (jf. læreplanen for psykologi B og eksamensbekendtgørelsen).

Endvidere skal censor være garant for, at alle elever får en ensartet og retfærdig behandling, og at deres præstationer får en pålidelig bedømmelse. Censor kan stille uddybende og afklarende spørgsmål til eksaminanden for yderligere at sikre et præcist vurderingsgrundlag, men censors opgave er primært at være lyttende, noterende og også være den, der holder øje med tiden.

4.2.4 Undervisningsbeskrivelsen

Undervisningsbeskrivelsen dokumenterer, at undervisningen har været tilrettelagt i overensstemmelse med læreplanen. Undervisningsbeskrivelsens hovedformål er at sikre, at eleverne har den nødvendige information vedr. eksamen, og at censor kan forberede sig til at varetage sit hverv som censor. Med henblik herpå udfyldes en undervisningsbeskrivelse, hvis hovedformål er at beskrive de temaer, som det samlede undervisningsforløb har været organiseret i. Der er ikke centralt fastlagte formkrav til undervisningsbeskrivelser. Det er således muligt at anvende de forskellige studieadministrative systemer til at udfærdige undervisningsbeskrivelser, eller der kan anvendes lokalt udformede skabeloner. Styrelsen for Undervisning og Kvalitet har udarbejdet en vejledende [skabelon](#), som evt. kan anvendes.

En undervisningsbeskrivelse skal indeholde:

1. En samlet oversigt over de gennemgåede forløb i faget.
2. Et kort resumé af forløbets indhold og fokus, herunder hvilke centrale problemstillinger der har været arbejdet med.
3. Angivelse af, hvilke faglige mål og hvilket kernestof i henhold til læreplanen der har været centrale i forløbet.
4. Det gennemgåede materiale fordelt på kernestof og supplerende stof, herunder omfang.
5. Undervisningens tilrettelæggelse i henhold til læreplanens krav om arbejdsformer.

Det er vigtigt, at det indholdsmæssige og tematiske fokus for hvert forløb beskrives fyldestgørende. Forløbets titel og anvendte tekster kan ikke gøre det ud for en sådan beskrivelse. Beskrivelsen kan med fordel være kort, men skal kunne sætte en udenforstående ind i det overordnede indholdsmæssige og tematiske fokus i de enkelte forløb.

Vejledningen til undervisningsbeskrivelser kan findes [her](#).

4.3 Bedømmelseskriterier

“Bedømmelsen er en vurdering af, i hvilken grad eksaminandens præstation opfylder de faglige mål, som de er angivet i pkt. 2.1. Der gives én karakter ud fra en helhedsvurdering af eksaminandens mundtlige præstation”.

Grundlaget for bedømmelsen af eksaminandens præstation er de faglige mål i læreplanen, jf. pkt. 2.1. Der er eksempler på udvalgte karakterbeskrivelser for den mundtlige prøve nedenfor. Ud fra en helhedsvurdering gives præstationen én karakter efter 7-trinsskalaen. Det betyder, at eksaminator og censor skal opnå enighed om karakteren. I øvrigt henvises til eksamensbekendtgørelsen. Karakteren meddeles eleven i censors påhør i det klasselokale, hvor eksaminationen har fundet sted.

“Ved prøve, hvor faget indgår i fagligt samspil med andre fag, lægges der vægt på, i hvilket omfang eksaminandens præstation demonstrerer viden om psykologis identitet og metoder i behandling af problemstillinger”.

I de store skriftlige opgaver kan psykologi indgå i fagligt samspil med andre fag. Her lægges der ud over en vurdering af, i hvilket omfang opgaven opfylder de faglige mål for den konkrete skriftlige opgave og relevante faglige mål i psykologi, også vægt på, at eksaminandens præstation demonstrerer viden om psykologis identitet og metoder i behandling af problemstillinger.

4.3.1 Oversigt over karakterskalaen

Karakter	Betegnelse	Beskrivelse
12	Fremragende	Karakteren 12 gives for den fremragende præstation, der demonstrerer udtømmende opfyldelse af fagets mål, med ingen eller få uvæsentlige mangler.
7	God	Karakteren 7 gives for den gode præstation, der demonstrerer opfyldelse af fagets mål, med en del mangler.
02	Tilstrækkelig	Karakteren 02 gives for den tilstrækkelige præstation, der demonstrerer den minimalt acceptable grad af opfyldelse af fagets mål.

4.3.2 Eksempel på karakterbeskrivelser for mundtlig prøve

Karakter	Betegnelse	Beskrivelse
12	Fremragende	Eksaminanden formulerer præcise psykologifaglige problemstillinger i aktuelt stof og undersøger dem meget kvalificeret gennem selv at udvælge og anvende relevant psykologisk viden i form af teori, begreber, undersøgelser og metoder, som eksaminanden redegør for med ingen eller få uvæsentlige mangler. I behandlingen af prøvematerialet kan eksaminanden inddrage flere forklaringer på de valgte problemstillinger samt forholde sig kritisk til den anvendte viden på et fagligt grundlag. Eksaminanden argumenterer fagligt og formidler præcist ved hjælp af et fagligt begrebsapparat med ingen eller kun få uvæsentlige mangler. Eksaminanden kan selvstændigt perspektivere relevante faglige problemstillinger og i en faglig samtale uddybe dem på kvalificeret vis med ingen eller kun få uvæsentlige mangler.
7	God	Eksaminanden formulerer psykologifaglige problemstillinger i aktuelt stof lidt usikkert og undersøger dem godt gennem selv at udvælge og anvende relevant psykologisk viden i form af teori, begreber, undersøgelser og metoder, som eksaminanden redegør for med en vis usikkerhed og en del mangler. I behandlingen af prøvematerialet viser eksaminanden kendskab til flere forklaringer på de valgte problemstillinger, og eksaminanden kan i mindre omfang forholde sig kritisk til den anvendte viden på et fagligt grundlag. Eksaminanden argumenterer ikke altid fagligt, og det faglige begrebsapparat er til tider upræcist og med en del mangler. Eksaminanden kan i et rimeligt omfang perspektivere relevante faglige problemstillinger og i en faglig samtale uddybe dem med en del mangler.
02	Tilstrækkelig	Eksaminanden har vanskeligheder med at formulere psykologifaglige problemstillinger i aktuelt stof, og undersøgelsen af dem er præget af usikkerhed. Der er væsentlige mangler i forhold til selv at kunne udvælge og anvende relevant psykologisk viden i form af teori, begreber, undersøgelser og metoder, og der redegøres for dem med store og væsentlige mangler. I behandlingen af prøvematerialet viser eksaminanden manglende kendskab til, at der kan være flere forklaringer på de valgte problemstillinger og kan ikke forholde sig kritisk til den anvendte viden på et fagligt grundlag. Eksaminanden argumenterer sjældent fagligt, og det faglige begrebsapparat er som regel upræcist og demonstrerer det minimalt acceptable. Eksaminanden er usikker i forhold til at perspektivere relevante faglige problemstillinger og opnår i en faglig samtale kun det minimalt acceptable i uddybelsen af dem.

**BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET**
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET